РІДНА МОВА

НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИЙ МІСЯЧНИК

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: WARSZAWA IV, UL. STALOWA 25 m. 10, ТЕЛ. 10-24-05. КОНТО ЧЕКОВЕ П. К. О. № 27110. — РУКОПИСИ ДЛЯ ДРУКУ МУСЯТЬ БУТИ НАПИСАНІ НА МАШИНІ (АБО НАЙВИРАЗНІШЕ РУКОЮ). — ЗМІНА АДРЕСИ 30 ГР.

ПРИСВЯЧЕНИЙ ВИВЧЕННЮ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР *Проф. д-р* ІВАН ОГІЄНКО

ПЕРЕДПЛАТА *В КРАЮ*: НА РІК 6 ЗЛ., НА ПІВРОКУ 3 ЗЛ., НА ЧВЕРТЬ РОКУ 1·60 ЗЛ. *ЗА ГРАНИЦЕЮ*: В ЕВРОПІ 8 ЗЛ., ПОЗА ЕВРОПОЮ 2 ДОЛ. РІЧНО. ДЛЯ ЧЕХІЇ, АВСТРІЇ Й МАДЯР ПЕРЕДПЛАТА КРАЙОВА. — ЦІНА ПРИМІРНИКА 50 ГР., ЗА ГРАНИЦЕЮ 65 ГР.

РІК VI. **ЖОВКВА, ЛЮТИЙ 1938 РОКУ** **ЧИСЛО 2 (62).**

Складня української мови.

IV. Будова речення в поетичній народній мові.

Речення простої народньої мови своєю будовою звичайно в головних засадах нічим не відрізняється від будови речення в мові літературній, хоч ув окремих деталях знаходимо між ними не мало дрібних відступлень. Але будова речення в тій народній мові, що повстає підо впливом зворушеного чуття, цебто головно в поетичній народній мові, завжди виразно відрізняється від будови речення в звичайній літературній мові. Повищене чуття або афект взагалі сильно впливає на будову речення, відтягуючи його від звичайних норм.

Жива народня мова має багато своїх питомих ознак, про які я вже розповідав, або буду розповідати в дальших частинах цієї праці, напр. часте вживання прикладки (див. вище), дуже часте вживання зменшених та пестливих форм (про що мова в V частині Складні) і т. ін. Тут я розповім тільки про головні найчастіші прикмети будови речення в поетичній народній українській мові, а саме: 1. Частки в реченні, 2. Частки на початку речення, 3. Подвійні члени речення і 4. Повторення члена речення.

Подаю тут прикладів трохи більше, головно з пісень, а то для того, що наші сучасні поети так мало наслідують народню будову речення, що вона тепер виводиться з нашої літератури. Старші поети так не робили; напр. Шевченко часто будував речення в своїх віршах за народніми взірцями.

1. Частки в реченні.

Народнє речення найбільш відрізняється від речення літературної мови частим уживанням найрізніших часток поміж головними чи пояснювальними членами речення. На перший погляд ці частки здаються зовсім плеонастичні, ніби зовсім непотрібні, а навіть зайві. Але вдумавшись у них глибше, бачимо, що ці частки надають реченню соковитої барвистости, сили й виразности. Ці частки не мають тут своєї повної звичайної сили, — підкреслювати значення того члена, перед яким стоять, ця їхня сила тут значно ослаблена, але вони сильно забарвлюють речення своєю незвичайністю. Речення літературної мови завжди збудоване так, що поміж його членами ніколи не маємо жодних часток, чому речення мови народньої, що легко вживає ці частки, так сильно відрізняється від нього. Пор. вище ст. 9—10.

Найчастіші частки, що вставляються в речення, такі: *та й, та* (або за народньою вимовою: *да й, да), й, й а, а, ой, ох, й, ще й* і деякі інші. Частки ці можуть займати найрізніші місця в реченні й бути як поміж головними членами речення, так і поміж пояснювальними.

Вживання часток у середині речення надзвичайно часте в народній поетичній

мові, особливо ж у піснях. Є пісні, де такі частки знаходимо в кожному реченні, а особливо частку *й*, що тут не рідко повстає й з вимог евфонічних чи то сама, чи то в сполученні з іншими частками.

Подаю приклади з пісень видання П. Чубинського 1874 р. („Труды" т. V), поділяючи їх на групи за частками.

1. *Та й* — це найчастіша частка, що надає реченню більшої виразистости, підкреслюючи й посилюючи того члена, перед яким стоїть. *Та й* може бути перед кожним із членів речення. Напр.: Чорними очима *та й* заволочила 1. Чи я в тебе *та й* прогуляла 19. Чогось моя головонька *та й* морочиться 31. Мене ж мати *та й* не била 126. Ой либонь моя дівчинонька *та й* у лісі заблудилася 24. Ой сама ж ти, дівчинонько, *та й* у славонці ходиш 52. Горе ж тому *та й* нежонатому 55. Ой зійди, зійди, зірочко *та й* вечірняя 76. Поколені білі ніжки *та й* на шепшиночку 105. Козак молоденький *та й* того злякався 127.

2. У народній вимові замість *та й* може бути *да й*: Виправляють свого сина *да й* на косовицю 31.

3. Частка *та* дуже часта в поетичнім народнім реченні, визначає те саме, що й *та й*: Ой хто ж мене *та* не любить, рожен йому в серце 10. Ой коню, мій коню вороненький, *та* порадь ти мене, як рідная мати 33. Самі собі *та* дивуються, що в голуба *та* сизая голова 33. Десь мій милий чорнобривий *та* в степу ночує 15. А в Івана *та* на думці було 34. Ой рада б я, *та* козаченьку, раненько ходити 52. Що ти мені *та* за зілля дала 34. Хто ж тобі постеле в дорозі *та* постілочку 77. Напій мого коня з рубленої *та* (або: *ой да*) криниченьки 120. Ой піду я до млина *та* до дзюравого 17. А в мого коня *та* кучерява грива 34. Знялись, полетіли *та* в чистеє поле 55. Там сиділо *та* два голубочки 55. Співає пісеньку *та* все доладу 18. Вдовині дочки *та* всі три рівні 33. Не потурай, дівчинонько, *та* моїй розмовоньці 52. Не заходить матінкин *та* до мене голосок 101. Іди, іди, козаченьку, *та* до мене в гості 102. Виряджала мати сина *та* на косовицю 208. Став я з тією дівчиною *та* став розмовляти 308.

4. Замість літературного *та* дуже часто маємо в народній мові *да* з тим самим значенням: Ой гуде, гуде сивий голубонько в чистім полі *да* на дереві 6. А я молода *да* не гуляла 9. Ой у сеї близенької *да* чорнії брови 26. Піду я за гори *да* в чистеє поле 30. Наступає *да* чорна хмара 40. Чого ж мені, *да* товаришу, на той край ходити 40. Зійшов коник *да* з мислі 43. Ой уставай же, *да* мій миленький 46. Вийди, вийди, молода дівчино, *да* до мене на совіт 47. Ой приїхав мазур *да* до моєї хати 48. З сього кута *да* на той далеко ходити 50. Ой я того *да* не боюся 66. Чи ще ж ти мене *да* не забула 77. Чи була ти *да* на улиці 78. Ох *да* на сюю *да* горілочку *да* я ж не дивлюся 175. *Да* розвивайся, *да* сухий дубе, наніч мороз буде; *да* й убірайся, *да* козаче, завтра поход буде 299.

5. Частка *ой*: Мандрували *ой* ми в поле 86. У полі, полі стоять два дубочки, *ой*ісхилили вершки до купочки 45. В той час увірю, *ой* як скажуть клякнути 89. Берегом, берегом, бережиною, *ой* хто ж то приходив вечориною 92. *Ой* мій милий чорнобривий, сядь ся на колодці, *ой* бо мене молодую зачіпають хлопці 92. Молодая *та* дівчинонька *ой* за козаком плаче 52.

6. Частка *а* (замість *та*): Через гору стежка *а* в гай по калину 5. На конику вороному *а* в жупані голубому 8. Пусти мене, моя мати, *а* з вечора погуляти 70. Гуляй, гуляй, моя дочко, *а* з вечора до півночі 70. Зійшла зоря *а* з вечора 75. Як ти умреш *а* з вечора, то я умру рано 78. Била ж мене матуся *а* за мого Петруся 101. Сіла, поїхала *а* в чистеє поле 426.

7. До *а* може бути й *й*, цебто *й а*: Сива зозуленька *й а* в гай полетіла 3. Вилітає сивий голубонько *й а* з темного лугу 6. Та не бери *й а* вдовоньки склопотаної 26. Серед села стояла верба, під вербою *й а* три дівоньки 126. Прилетіли два соколи *й а* з чужої сторони 249.

8. Рідші частки: Ой не спала, не спала, не буду *й* спати 54. Та либонь же я *й* умру 34. Не вдавайся *й* у дурницю 1150.

9. Цікава частка *ще й*: Десь ся взяв жвавий хлопець *ще й* стрілець 17. Зійшов місяць *ще й* новик 18.

10. Або просто *ще*: Запряжу сірі коні *ще* й воли 7. Випнувся, підскочив *ще* й поправив ковпачок 20. Як він в'ється, в п'яти б'ється, *ще* й ударив трепачок 20. Дай мені дівчину хорошу, хорошую *ще* й вродливу, *ще* до того чорнобриву 24. Світи, місяцю, *ще* й ясная зоре 39.

Уживання підсильної частки в поетичній народній мові надзвичайно часте, а часом ув однім реченні маємо кілька часток. Напр.: *Ой* на тих на двох *та й* на дубочках два сивесеньких *да* голубочки 45. З хорошою *та й* уродою *та* у світі наживуся 53. Пожену я *та* сиві воли *та* на раннюю росу 110. *Ой* віють вітри *та* все буйнії, *ой* ідуть дощі *та* все дрібнії 80. Стеле вона, стеле *да* дві подушечки, під голову *да* периночку 6. *Да* чом, соловей, *да* не щебечеш 23. *Да* йшла дівка *да* яриною, *да* йшла дівка *да* дорогою 23. *Що* у саду *да* під дулькою сидів голуб із голубкою 33. *Да* дівчино, *да* збуди мене *да* в неділеньку рано 54 Молодая *та* дівчинонька *ой* за козаком плаче 52. З хорошою *та* уродою *й а* до церкви ходити 53. З великою *та* худобою горе ж мені буде, *й а* з хорошою *та й* уродою *та* не стидно й між люде 53. Десь ся взяв жвавий хлопець *ще й* стрілець, убив собі *ще й* найкращий лебедець 7.

Так само часто знаходимо різні частки в цім самім значенні і в українських Думах. Напр.: Ой *та* ручками-пучками *а* хліб-сіль одробляла 113. Гей, *то* бідна *й* удова *а* се зачуває 114. Стали бідну вдову *а* з свого подвір'я ізсилати 113. Гей, як стала *то* на небі чорна хмара наступати 100. А нічого в полі й у домі не *й* оставила 116. Бідна *й* удова 114. *То* вже в городі Черкасі жила вдова 101. *То* Кішка Самійло *та* угадав 82. Обіллється дрібними *то й* сльозами 114 і т. ін.

Вставлення якоїсь частки поміж головні або пояснювальні члени речення — це така помітна форма народньої поезії чи живої мови взагалі, що наші письменники, особливо ті, що зросли на живій народній мові, постійно наслідують цю форму. Напр. Т. Шевченко прекрасно знав будову речення в поетичній народній мові, а тому дуже часто й влучно наслідував її. Напр. він легко вставляє частку *та* по-народньому: Отам вона й досі плаче *та* за козаками 329. Почорніло я, зелене, *та* за вашу долю 412. У неділеньку *та* ранесенько 416. Ой заграй, заграй, синесеньке море, *та* під тими байдаками, що пливуть козаки, тільки мріють шапки *та* на цей бік за нами 143. Бодай же вас, цокотухи, *та* злидні побили 15.

Леся Українка глибоко знала народню мову й кращі ознаки її все переносила й до своїх творів. Так, частку *та* частенько знаходимо в неї, і все на своєму місці, знаходимо її майже по всіх її творах. Так, у поемах її (Твори, т. III) читаємо: У суботу в молодої *та* великий збір 15. Пішла з жалем дівчинонька *та* у свій садок 16. І навіки мою долю *та й* занапастив 17. Побрався ти, козаченьку, *та* на своє лихо 21. Ой нащо я свою долю *та й* занапастила 25. Сонце гаряче проміння *та й* порозсипало 37. Вже сонечко яснеє *та* стало на межі 37. В сих темницях колись наші *та* приймали 37. Плили на сей бік *та* з козаками 38. Славу віддав і себе самого *та* за кохання єхидне 55. З тому IV: Якби всяк медвідь, всі звірі *та* були моєї думки 99. „Кассандра", т. VI: Чому ж той млявий *та* пішов на згубу 182. „Лісова пісня" т. VIII: Отож у найкращої зорі *та* найшовся син 200. Хіба яка царівна *та* була б мені рівна 201.

Те саме бачимо по творах і інших письменників, що кохалися в народній мові. Напр. у „Хмарах" Ів. Нечуя-Левицького ст. 226: Чи вже ж мої пироги *та* недобрі? Або в „Кулаці" 1936 р. Ул. Самчука ст. 36: Хіба вся наша Расеюшка *та* не в тифі? М. Хвильовий: „Пудель" 1926 р. ст. 43: Льоля біля вікна *і* поспішно пришивала до пантальонів мереживо.

Народня частка *та* така притаманна нашій мові, що П. Куліш часто вживає її навіть у своїм перекладі св. Письма: так, у Біблії вид. 1920 р. читаємо на ст. 15: Люди ж Содомські *та* були злющі (Буття 13. 13), На Сиддим же долині *та* було багацько ям (Буття 14. 10) і т. д.

Дуже цікаво й гарно, наслідуючи народню мову, вживає частки *ой* Мир. Ічнянський у своїм ліричнім збірнику „Ліра емігранта“ 1936 р.: В міста зуби *ой* білі та гострі 25, Моя зозуле, ще, *ой* ще закуй 38, Життя — скриня скарбів *ой* буйних 53, Жахнулися води, *ой* горе 66, Знову, *ой* знову як діти люди ці 69, І крикнем: *ой* в озерах рож, *ой* рос 90, Зоре, *ой* не згасни 116, Правди на світі *ой* мало 121. Як повірю вам? *Ой* ніколи 124. Солодко, *ой* любо смирним бути 131. Як бачимо, Ічнянський уживає *ой* для підкреслення того слова, перед яким ставить це *ой*.

Як я вже вище підкреслював, у народній українській мові дуже часто прислівника *там* уживається плеонастично, чим він сильно нагадує звичайні частки. Так, у Піснях маємо: Під берегом *там* пливають лебедята 17. Ой під гаєм зелененьким *там* орала дівчинонька воликом чорненьким 18. Ой по горах, по долинах та й по чужих українах, ох *там* козак п'є-гуляє 32. 41. Ой *там* на горі ідуть мазурі 48. В чистім полі, в широкім роздоллі *там* стояло два дубочки 55. Ой в полі, в полі на роздоллі *там* дівчина пасла сірі воли й коні 91. Ей у чистім полі да широкім роздолі *там* дівчина жито жала 112. Ой *там* за яром брала дівка льон 127. 219. Ой *там* на горі малювали малярі 15. Ой за гаєм *там* Дунай тихенький 337. Над річкою над бистрою *там* мій миленький стоїть 357. Ой у степу, край дороги, *там* дівчина жито жала 445.

Те саме маємо й у Думах: Що на Чорному морі, на камені біленькому, *там* стояла темниця кам'яная 73. Ой на Чорному морі, ой на камені біленькому *там* сидів сокіл яснесенький 92.

Плеонастичне вживання *там* добре знати в творах Лесі Українки. Напр. Твори, т. V, „Блакитна тр.“: Ви як влізли? — *Там* не зачинено 41. Будеш кашу варити? Та яка *там* каша! 64. Твори, т. VIII, „На полі крові“: Будь великий духом. — Яким *там* духом! 28. Хто саме *там* привів сторожу 29. На кручі, *там*, коло школи вашої 31. „Йоганна“: Вона має велику силу *там* у Палатині 60. „Бояриня“: Спорудила й вечерю, поки ми *там* на цвинтарі балачки провадили 111. Піди лиш, доню, *там* пошли Семена 112. Ми вже віталися *там* коло церкви 113. Що я тоді почну *там* на чужині 120. Я здалека дивлюся, як він *там* вулицею проїздить 130.

2. Частки на початку речення.

В поетичній народній мові надзвичайно часто речення розпочинається якоюсь часткою, найчастіше *ой*, *та (да)*, *а*, *гей*, рідше іншими: *що*, *ей*, *ох* і т. ін. Тут ці частки гублять своє значення найбільше, бо звичайно зовсім не підкреслюють значення того слова, перед яким вони стоять. Ці початкові частки однаково часто бувають як на самім початку пісні, так і взагалі на початку речення, завжди надаючи реченню більшої виразистости.

Ось приклади з Пісень (видання П. Чубинського 1874 р., „Труды“, т. V): *Ой* піду я лугом 1. *Ой* він оре, а я плачу 1. *Ой* ходила по садочку 4. *Ой* писав же я два дні і дві ночі 35. *Ой* не спиться, не лежиться 36. *Ой* у садочку хороші вишні 39. *Ой* у полі криниця 39. *Ой* моя туга, *ой* моя журба *та* в світлонці на кілочку 55. *Ой*, *ой*, чи тут же дівча-радість, чи немає, *ой*, *ой*, чи з іншими молодцями десь гуляє 131. *Та* вже третій вечір, як дівчина зводить, *ой* казала вийду, а тепер не виходить 131. *Ой* не шуми, луже 132. *Та* сам же не знаю, *та* чого не сплять очі 74. *Да* мати гуляти *да* не пускала 9. *Да* чом, соловей, *да* не щебечеш (тут *да* 23 рази) 23. *Да* ластівочка *да* купалася, *да* на бережку *да* сушилася. Дівка Парасочка *да* хвалилася 9 (тут *да* 13 раз). *Да* за тучами громовими сонечко не сходить 6. *Да ой* ви тучі громовиї, розійдіться різно 6. *Да* перепеличка *да* невеличка по полю літає 5. *Да* вірно любила, *да* часто ходив, *да* я вірно женихався 40. *А* що в лісі за тихо 47. *А* змочила тонку хустку, дрібні сльози втираючи 125. *Гей* у полі могила 8. *Гей* любив же я дві дівчині 37. *Гей* лугами, берегами покошене сіно 51. *Що* на морі *да* на дощечці красна дівчина полощеться 8. *Що й* у мене коса *да* до пояса 9. *Що*

у саду *да* під дулькою сидів голуб із голубкою 33. *Що* на горі санчата, спускаються дівчата 98. *Ой* зашуміла біла береза, *ох та* густі луги 55. *Що* у нашому селі проявилась новина 1136. *Що* невіжа йде, так як павочка пливе 1142. *Що й* у Києві *да* в манастирі 1167. *Ей* у чистім полі *да* широкім роздоллі, там дівчина жито жала... *Ей да* занедужав да козаченько дуже... *Ей да* доглядай же, *да* молода дівчинонько 112-113. *Що* за гаєм, за Дунаєм козаченько конем грає 445.

Щоб показати, як часто буває частка на початку речення, подаю одну пісню (П. Чубинський: „Труды" V. 23):

Да чом, соловей, *да* не щебечеш?
— *Да* голосу немає.
Да потеряв соловей голос
Да через яшний колос,
Да через раннє *да* уставаннє,
Да через щебетаннє.
Да нещасная *да* волокитка,
Да журба мене вбила,
Да сама менша у степу птиця,
Да й та мене била.
Да не так била, не так била,
Як вид поклювала...
Да невірная *да* дружинонька
Мені світ зав'язала. І т. д.

Або ще приклад („Труды" V. 1122):

Що сокіл *да* синицю любив,
По колоску да пшеницю носив;
Що Павло *да* Оленку любив,
По кешенях *да* гостинці носив.
Що під дубом *да* під дубочкою
Сидів голуб з голубочкою.
Що в голуба золотая голова,
А в голубки позолочувана...

Такі самі частки знаходимо на початку речень також в українських Думах. Напр.: *Як* із землі турецької, *да* з віри бусурменської 66. *Що* на Чорному морі 73. *Ой* із города із Трапезонта 78. *Ой* по Чорному морю, *ой* на камені біленькому 92. *Гей*, усі поля самарські почорніли, *та* ясними пожарами погоріли 98. *Ой* на татарських полях 127. *Як* із день години счинилися великі войни на Україні 129. *Як* од Кумівщини 137. *Як* із Низу із Дністра 140. *Ей*, гаразд чи добре 143. *Ой* полем, полем Килиїмським 152. *Гей то* бідна *й* удова *а* се зачуває 114. *То* в городі Черкасі жила вдова 101. *Що* старший за руку веде 114. В'язали руки *та* сирицею, а скували ніжки *та* скрипицею. І т. ін.

Ой на початку речення часте в Шевченка: *Ой* я свого чоловіка в дорогу послала 402.

Наслідуючи народню мову, дуже часто вживає початкової частки *ой* Мир. Ічнянський у своїм ліричнім збірнику „Ліра емігранта" 1936 р.: *Ой*, ліс шумів 14, *Ой*, Київ 14, *Ой*, ходить 18, *Ой*, обідрана яка, *Ой*, весно, молода, голубочка 22, *Ой*, співучая весно моя 26, *Ой*, сосни, я брат ваш, я брат 26, *Ой*, конвалій, в кишенях й пісень 29, *Ой*, як закортіло просторів 31, *Ой*, не піду за тобою 55, *Ой*, ніч ота 69, *Ой* ніч, *ой* ніч яка 76, *Ой* людей усюди 91.

Гарно наслідує народню мову Леся Українка в „Лісовій Пісні" (видання „Книгоспілки" т. VIII, ст. 200):

За темними борами
та за глибокими морями,
та за високими горами,
то єсть там дивний — предивний край,
де панує Ірай.
Що в тому краю сонце не сідає,
місяць не погасає...

Те саме бачимо в О. Олеся:

Ой розлягався *та* понад морем
Білий туман,
Ой набирав він з синього моря
Цебри води.

Іван Огієнко.

Мова в творах М. Черемшини.

I.

При дослідах над мовою тих письменників, що в своїх творах користуються й говіркою околиці, що з неї походять дієві особи, треба властиво звертати увагу й на мову цих осіб і на мову самого письменника. Це очевидна правда, що її не треба аж підкреслювати. Одначе й тут приходиться зробити одне застереження, а саме, — що письменник підпадає підо вплив говірки своєї околиці й навіть несвідомо вживає не тільки складні даної говірки, але й словарного запасу. Говірка так опановує душу письменника, що в нього не тільки дієві особи, але й усіблені явища та предмети

природи говорять, а то й думають категоріями місцевої говірки. Це, правда, психологічно цілком зрозуміле й виправдане: впливу говірки, що нею говорили ми в нашій молодості, й до смерти не позбуваємося. Але говори сповняють свою віджививчу функцію супроти літературної мови. Зовсім однакової вимови не можна осягнути, бо ті всі чинники, що причинилися до повстання говорів, діють безнастанно й викликують нові різниці. Літературну мову пізнаємо краще, якщо пізнаємо мову поодиноких письменників. Пізнання мови письменника причиниться до пізнання його душі, бо мова — це дзеркало, що в ній, відбивається душа людини. Аналіза мови письменника дає нам вказівки до психології його творчости та вказує на середовище, що впливало на творчу працю письменника. В оцінці творчости письменника — розслід його мови повинен зайняти одне з перших місць.

II.

Гуцульський говір увів до літератури Осип Юрій Федькович, співець зеленої Буковини. Гуцульським говором розмовляють дієві особи в творах І. Франка (Петрії й Довбущуки, Як Юра Шикманюк брив Черемош, Терен у нозі), Михайла Коцюбинського (Тіні забутих предків), Ольги Кобилянської (Земля, У неділю рано зілля копала), Ол. Олеся (На зелених горах), Михайла Павлика (Ребенщукова Тетяна), Гната Хоткевича (Камінна душя) і М. Черемшини.

Виїмкове місце в уживанні говору гуцулів належиться М. Черемшині, не тільки з погляду на послідовність уживати гуцульський говір у своїх творах, але, можна сказати, що всі твори М. Ч. писані в дусі й підо впливом гуцульського говору, бо й мова самого М. Ч. — це стилізований гуцульський говір.

Гуцульський говір тягнеться по обох боках Карпат, приблизно від р. надвірнянської Бистриці в Галичині й від р. Тересви на Закарпатті аж до верхів'я Золотої Бистриці й Молдави в буковинських Карпатах. Від заходу й полудневого заходу граничить гуцульський говір з середнєзакарпатським говором; від півночі з бойківським і на довгій смузі з покутсько-буковинським; від сходу й від полудня — з румунською мовою. Гуцульський говір займає в Галичині область трьох повітів, а саме: Косова, Печеніжина й Надвірної, дальше: західньої Буковини біля Вижниці й Селетина й східньої частини Закарпаття. Усіх гуцулів начислює статистика чверть мільйона душ.

Походження слова „гуцул“ не вдалося досі остаточно вирішити. На всякий випадок назва досить нова, бо не знає її ще проф. Haquet, що з доручення австрійського уряду об'їздив наші гори в р. 1793. Проф. Kaindl виводить слово „гуцул“ з рум.: гоц- (розбишака) й окінчення: -ул, бо так називали волохи карпатських опришків. До походження назви: готуль — гоцул — гуцул з румун. мови схилявся й неб. В. Гнатюк. На основі дослідів проф. Хв. Вовка гуцули — це чистий етнічний тип, що належить до українського племені й зближений до динарської раси (півд. слов'ян).

У гуцульськім говорі знаходимо багато позичок з сусідніх говорів, бо гуцули мандрують по світі зо своїми виробами. Найбільш позичок з покутського говору не тільки тому, що обидва говори мають найдовшу спільну площу стичности, але й тому, що на Покуття йдуть гуцули міняти свої вироби, овочі, гриби й дьоготь за покутське збіжжя.

III.

А) Звучня.

а) Голосівки. 1. З в у к *а*. Звук *а* заднього ряду спіднього положення[1] переходить (>) по *ж, ч, ш, щ, ц* і перед *й* в різні звуки переднього й середнього ряду горішнього й середнього положення: *і, е, и, є, я:* щіслива, ґрейцір, кушілисми, шінуючи, сіножіть, подужію, пошіную, печітка, пужівно, пощіку; берівка

[1] Заввага. Застерігаюся, що я описую гуцульський говір тільки на основі творів М. Черемшини. Зміну мовних явищ представляю так, як вона відбилася в творах М. Ч., цебто беру тільки письмовий образ, що — як відомо — є тільки слаба відбитка дійсної вимови. Задержую також транскрипцію автора й не вводжу жодних інших значків.

(а>е перед м'яким р); чєс, жєлисливий, жєлоба, щєсливий, кучмєр, зачєли, сарачєтко, небожєтка, безчєсна, звичєйно, дівчєта, вважєєте, жєль, лишєєси, шєпка, віріжєю; попрощьивси, просшьий, єрчита, кочьинє; душя, ножя, мершя, глушя, гожя, смучя, богачька, фартушянка, по плечях, ночями; а>и перед й: дий їх кату.

2. Звук *я*. Звук *я* (давнє перейотоване *а* й давній носовий звук ѧ) перейшов у *є*, *і*, *и*, *й*, *ю*, *е* у назвуці й по м'яких приголосних: *ть*, *дь*, *рь*, *ль*, *сь*, *нь*, *зь*, *п*, *б*, *в*, *м*: єк, єма, єрчита; аєкже, дієти, відтєв, втєла, потєг, тємила, втємний, то най си тєкни, віхтє, гадє, дєк, дєкувáти; тімє, мєко, вимє, вонєчий, трумнєна, віданєчко, скорнєй си, рєд, напрєчу, терєй, горєчка, цукрений, вістрілєю, лєрва, вклєкти, заклєв, любєтка, свєтвечір, повєли, три вєзці, взєв, пєтнаціть, пєтницу, псєнка, розсєрдут си, флоєра; рісний, рібий, запрідала, отік (от як), витігаю, досігали, медіний, длі, каїв си, післі бурі, памнітавте, світі образи, сітенький (святенький), челідь; си<сѧ; йкий данцівник годний, йкої нужди, йкіс, йкос; видют, лагодют, посходют си, пустют; дітем (я>е).

3. Звук *и*. Звук *и* в приставці: *ви*- в дієсловах переходить у *ві*: вістрілєю, віженут, віросте, візимував, вікохав, вігадувала; и>і, е: любчік, брачіку, глібоко, старіня, протів, мотіль; абі; чєсте місце, сороченя, єскра, єнчий.

4. Звук *і*. *і*>*у*, *и*, *а*: поцулуй; Иван, дирка; цалком.

5. Звук *е*. *е*>*а*, *і*, *є*, *и*: траба, лумара; чісане полотно, далічко чікают, чупір, чій (чей), потрібую, ясінь, ангіль, смерічка, неприятіль; чєй; плачите.

6. Звук *о*. *о*>*є*, *і*, *и*, *о*: Єлена; Госпідь, діправди, чіму, дість (= досить); профецирка; свеї, чужеї запаски, твеї.

7. Звук *у*. *у*>*ю*, *і*: чюрит, чюркало, заперечю, ночюй, жєлюйте, платю, водю, крутю, пустю, мусю, носю; глібоко.

8. Сполука голосівок з приголосівками. Сполука праслов'янських ъ+*р* між приголосівками перейшла в *ро*, *ри*, що в наслідок переставки (метатези) дало: *ир*, *ер*, напр.: кръвъ — кирвавий, кривавий, кервавий; покервавить, кервава рана, кервавí зґарди, кerваве море Ч., кервава дорога Ч., кервавив Ч., крірвали; подібно і з кръстъ чи крьстъ повстало: ірщений[1], ерстив, ірщені, ерстити.

9. Затрата й поява голосівок, приголосівок і їх сполук. Затрата: часто випадають поодинокі букви, або й цілі склади, не вважаючи на те, чи це назвук, визвук чи й середина слова: го, на мні, ті, їго, ми, ню, хоть, хочьхочь, най си преч каже, ста>зда, аді (а диви), онде (он диви), доста (до сита, а навіть: дість), нічьо, ніц, не мож би, на кпи, хап, глип, рип, штрик, гиб говорити, мой хло', мой Насте мо'; дє', Васи', Іла', Штефа', Пе', Ники', Фе', Ник', Дзе', мой брє, Ю', Луки', Ле, ку', му, меш, ме, мемо, мете, муть, у воську, вітувати, озми, золзи, христінин, нічьми, мать (мабуть), коли'с, поки'с, Славайсу, віді (відай), мньє, бис, ледь-ледь, пресподне, розшімкана пазуха (= розшпінкуватися гл. І. Верхратський: Знадоби 61).

Поява: часто й появляються звуки для легшої вимови: ізвори, увес, ід хаті, молитвів, засій, верствак, ізводит.

б) Приголосівки. 1. Губні: *п*, *б*, *в*: *п*>*ф*: Філип, Філипко; *д*>*м*: омражьити; *в*>*о*: онука, остікси; *в*>*л*: лапно; *хв*>*ф*: форостина, уфатити, форост, фоя; *в*>*м*: цминтарь; Сполуки: губні + *j* = *п* + *j*, *б* + *j*, *в* + *j*, *м* + *j* не переходять у *пль*, *бль*, *вль*, *мль*, тільки стоять без епентетичного *л*: сип'ю, люб'ю, лов'ю, лом'ю, деб'я, поріб'є і т. д.

2. Звук *рь* (м'яке *р*) появляється правильно в визвуці слів: ґосподарь, здикуторь, тварь, плотарь, кучмарь, нехарь, звірь, пастирь, бовгарь, вакарь, ровтарь, хітарь (гряниця); в середині слова перед к: зимарька, шнирька, бирька, харькає.

3. Плавке *л*. *ль*>*н*, *л*, *в*: шкілник, білший, вілно, дубелтівка, фалшиво; замендувати, копанники, голосінниці, ретенно, повішенники, потопленник; відків, телиця тівна; *л*>*р*: в кримінарі, кримінарь; *л*>*в*: сопівка, пужівно, мівкий, ку-

[1] Відпало *к*, а для легшої вимови додано: *і*, *е*.

жівка, черлений, світивка, попів, соків мій ясний.

4. **Зубні:** *т*, *д*. *т > д*: данец, данцівник; *д > т*: камрат; *д > дж*: джерга.

5. **Носовий** *н*. *н > л*: лумара, лумаря; *нь > й*: чорнейка корова.

6. **Зубні африкати:** *ц*, *дз*. Тверде *ц*: а) у визвуці: перец, палец, синец, жолобец, навпростец, б) перед *а*: травица, цес; в) перед *к* у прикметниках замість давнішого: *-чьс*, *-ьс*: старецкий, богацкий, панцке лице; *ц > т*: тісарь, тісарська оборона; *дс > ц*: люцкий.

7. **Спіранти:** *с*, *з*. *с > ц*: профецирка, панцкий; *з > дз*: дзерно, Дзельман, продзвенів; *зь > з*: возме, озміт, возму; тверде *с*: дес, шос, хтос, когос, якус, котрус.

8. **Палатальні африкати:** *ч*, *дж*. *ч > ц*: ци, циж, ніц; *ч > ш*: грешно, пізнашний, вулишник, нешта, скрипишник; м'яке *ч (чь)*: вуйночько, червачька, Аничька, хочь-хочь, шибеничька, ключьник, ручьки, молодичьки, лайдачько, богачька, поручь, потичь, покійничька, віночьки, личько, падочьку, діточьок; *дж > ж*: вижу, буженицю, виріжьнют.

9. **Палатальні спіранти:** *ш*, *ч*, *щ*. *ш > шь*, *сь*: шьо, загасю; *ж > р*: корушинка (приходить 4 рази!); *щ > щ*, *сш*: ше, шьо, просшьий.

10. **Веларні** *к*, *ґ*, *х* вимовляються м'яко: *к > т*, *ґ*: тіски, затерлиґає, лиґнув; *кд > зд*: здикуторь.

11. **Ларингіяльне** *г*. *г > х*, *к*, *ґ*, *н*: ніхтів, віхте; полекшіє; ґосподарь, до Манделининої хати.

12. **Поява й заник приголосівок.** Поява: возму. Заник: брачіку, Маріка, Митро, Митришко, сітенький, обстричи.

(Кінець буде).

Яворів. Іван Велигорський.

Сучасна літературна мова Наддніпрянської України.

„Українізація України“ за панування більшовицької влади сильно відбилася на літературній українській мові. За тяжкі ці роки пережито надзвичайно багато, а це все не могло не відбитися на ніжному органі живого життя, — на літературній мові. Справді, мова сильно виросла й багато де в чому змінилася.

Для зразка сучасної літературної мови в Наддніпр. Україні беру мову звичайного середнього радянського письменника, Петра Колесника, що її ми бачимо в його романі „Боротьба“ (про діячів „Союзу Визволення України“). Малі рямці нашого журналу не дозволяють мені докладніш описати цю мову, — я подам коротку аналізу тільки частини цього роману, вміщеної в кн. 2-3 за 1932 рік київського журналу „Життя й Революція“, органі „Федерації Об'єднань Радянських Письменників України“ (ФОРПУ), ст. 4-42.

Навмисне вибираю твір середнього, але правовірного радянського письменника, бо власне така мова найбільш показна, як зразок літературної мови в Україні. Класичну мову Максима Рильського, як зразок того, до яких вишин дійшла наша мова, описав я на сторінках „Нашої Культури“. Річ зрозуміла, — описую тільки **мову** романа П. Колесника, абстрагуючи зовсім від його сумного змісту, описую об'єктивно (хоч П. Колесник мокрим рядном накинувся й на мою скромну особу, не сховавши навіть мого прізвища).

В романі скрізь знати, що П. Колесник не мало працює над виробленням своєї мови, — мова його часом зовсім добра, скрізь знати, що він розуміється на її особливостях і прагне писати добірною літературною мовою. Жаль тільки, що він мало вчиться з найкращого джерела — з мови народньої.

1. Складня найбільш характеризує мову того чи того письменника, бо ж у складні — душа мови. І власне складня „Боротьби“ багатьма своїми рисами заслуговує уваги.

Так, П. Колесник дуже любить стару нашу добру форму давального учасництва (безприйменникового). Подаю більш прикладів: Настрій Крукові прекепський 14, Од цього лице Млинкові вкривається блідістю 18, Чоло Вронському високе 20, Упертіше стає Тимофієві лице 26, Записка впала на плече Реутові 26, Лице Комбриґові червоніє 26, Настрій Ан-

дрієві прекепський 28, Пам'ятник Петлюрі 38, Очі йому іскряться 9, Нога йому розпухла 15, Важка зморшка перерізує йому перенісся 26, Йому стало зле 28, Лице йому стає червоне 34, Неспокійно засовались йому зморшки 37, Лице їй зблідло 18, Настрій їм веселий 8, Робота не лежить їм на раменах каменем 14, Рука з рушницею міцна нам 26.

Панівних колись в Україні форм з родовим відмінком у Колесника зовсім мало, напр.: Рука його звисає 17, Оплески вкрили його голову 22, Його обличчя розгладжується 33, Холодний піт укрив його чоло 33, Лице його було схвильоване 33, Нервовішали її рухи 18. Стиль Колесника тільки виграв би на красі, коли б він і ці родові формі перевів на давальні.

А то буває, що в романі поруч стоять обидві формі, напр. на ст. 28: Лице Ніни зашарілось. Лице Андрієві змужніло.[1]

2. При дієсловах руху наші письменники, підо впливом мови російської, напрям цього руху часто зазначають прийменником *по*. Від цього чужого нам русизму вільний П. Колесник, — він цей напрям зазначає просто орудним відмінком, цебто так, як те маємо в живій народній мові, напр.: Йде темним коридором 17 (а не: *по* темному коридорі), Йде слідом його очей 19, Ходила спустілою вулицею 19, Нісся Пушкинською вулицею 20, Вони пішли сквером 28, Йшли залюдненими вулицями 29, Пронеслось фронтом 29, Ворог збігав другим схилом 30, Темним коридором прочовгав вартовий 35, Іде спорожнілим коридором 35, Блукаючи коридорами 37, Іде вулицею 38, — скрізь добрі форми без *по*.

3. Як то бачимо в живій українській мові, прямий предмет може бути і в формі відмінку родового (замість знахідного): Одсовує фотеля 22, Бере зошита 31, Розкриває зошита 31, Покласти щоденника на місце 31, Бере портфеля й капелюха 32, Держав папірця 33, Накинув плаща і взяв кашкета 37. Така форма дуже поширена в живих східньоукраїнських говорах і панує в творах наших старших письменників.[2]

4. Родовий відділення без прийменника, добре відомий старій українській мові, рясно позостався ще й тепер в західньоукраїнських говорах і дуже рідкий він у говорах східніх. П. Колесник добре знає ці безприйменникові форми: Одмовилася своїх старенькия батьків 18, Дістатися другого двору 14, Лекція доходить кінця 40.

5. Замість староукраїнського *по* (позосталого в мові російській) любить П. Колесник вживати новомодніх форм із *за* в таких випадках: Наче за сигналом знявся гамір 26, Працюють за директивами свого центру 30.

6. По прийменнику *за* вживає зовсім добре знахідного відмінку (акузатива) там, де в Галичині вживають за польським впливом відмінку орудного: Боротися за створення незалежної України 20, Розвинув агітацію за створення ліги українців 20.

7. Не вживає П. Колесник русизму „тому назад", а доброї української форми без непотрібного „назад": Чотири роки тому (а не: тому назад) прийшла до нього 17, два роки тому кепкував 32, Днів кілька тому одержав 42.

8. Наша мова кохається в приставних (протетичних) *в*, *г*, *й*, тимто не цурається їх і Колесник: вогонь 42, вогнів 35, вогняну 16, вузлик 41, вузлуватими 16, вузький 38, вузьким 17, вулиця 22, вувулицю 10, вулицею 14, вулицями 29, вуха 31, гостроту 17; пор. ще такі форми чужих слів: інтуїтивний 39, копіюючи 19, експропріювали 24, діяпазон 20, ентузіясти 32, ентузіястам 39, матеріял 21, провінціялізм 38, соціялістичних 39, спеціяльно 21.

9. Колесник добре змінює *о* на *і* часом і в тих словах, що в них ця зміна не скрізь ще прийнялася: більшовика 34, більшовиків 23, більшовицького 24, більшовицьких 39, керівник 25, керівництвом 24, керівну 13.

---

[1] Про давальний учасництва див. мою статтю в „Рідній Мові" річн. І ст. 5-10.

[2] Див. про це „Рідну Мову" річник І ст. 43-48, 83-90, 119-124, моя стаття.

10. В ступенях порівняння, і в формах, що від них повстали, тепер в українській літературній мові прийняті форми на -іший (а не -іщий). Те саме бачимо і в П. Колесника: конкретніше 21, пізніше 42, рівніше 16, спокійніше 16, голоснішає 40, свіжіших 25, щільнішої 21, найстрашнішою 26, найтісніше 39.

А часом бачимо в нього форми з *-іш-* навіть там, де ми їх звичайно рідко творимо, або й зовсім не творимо: Запальніше говорить 26, неприємніше стає 26, гнітючіша 39, напруженіша 18, ідея прийнятніша 21, нудотнішого 39, злішали 39, злішими 32, нервовішали 18, найпередовіший 38, найгидотнішої 42, найпротилежніші враження 26. Взагалі, тепер подібні форми сміливо творять усі письменники.

11. Зовсім добрі прийняті тепер в Україні етимологічні форми „зідхати", „надхнений" (а не „зітхати", „натхнений"), бо пень цих слів буде старе „дъх" (пор. дихнути, дух, дихати). У М. Рильського, в його пречудовім перекладі „Пана Тадеуша" 1927 р., читаємо: Таке чуття в зідханні 15, Ліг, зідхаючи 37, надхненно 5. Те саме бачимо і в „Боротьбі": зідхнув 10, Полегшено зідхнули 23, надхненний 21, Надхненний натовп 39, Пал надхненної промови 26, Надхненних долонь 22.

12. Стара неправильна форма „в Києві" потроху зникає з нашої літератури, тому й Колесник усе пише: до Києва 18, у Києві 4. 5, в Києві 19. 35.

13. Український словник за останні роки надзвичайно зріс і збагатився. Появилися сотні нових слів, що їх не знає відомий словник ред. Б. Грінченка. Словник П. Колесника не б'є в очі своєю багатістю, як то бачимо в інших письменників, але і в нім знаходимо чимало нових виразів, що їх не маємо в Словнику Грінченковім. Ось частина таких слів: Не алілуйщина, а боротьба 24. Обрій почав білорожевіти 29. Коло вартівні гурт студентів 14. Гукнула Червінського вбиральниця (служниця) 12. Чепурна вбиральниця 12. Лист матиме вирішальне значення 16. Тополі виструнчились вряд 28. Не зібрав вичерпного матеріялу 28. Ще за відбудовного періоду 38. Воєнізація студентства 26. Плян воєнізації 28. Інтеліґента вольового й активного 29. Всотав (наматав) безвихідність у плоть свою і кров 38. Доповідь (виклад, доклад) проф. Воловика 11. В доповіді ректор дуже був розпалився 33. Цілком правильні міркування висунув доповідач (докладчик) 34. Нервовий дриж 10. Закрокував ізнову коридором 35. Занепокоєно закрокував по кімнаті 36. Запримеркло за обрієм червоне вечірнє сонце 29. Затахкав кулемет 29. Знаменний факт 21. Запис сповнений зненависти 32. До відповідальности зривачів програми 16. Бере зошита й починає листати 31. В темну пащу надвечір'я 14. Непорозуміло зводить очі 5. Довго непорозуміло дивиться 29. Нерішучність розцінює інакше 8. Широчінь обхвату 20. Взяв пальцями за два отопірчені (ростопірчені?) ріжки папірця 41. Передумови до цього 21. Спирається на широчезний підлокітник (підвіконник) вікна 35. Одірвав він од підлокітника свої лікті 35. Рекомендував на приймальній комісії 16. І раптом рвучко вихоплює він з кишені бльокнота 26. Рвучкі рухи 22. Не захищати ж йому, справді, уже рокованого на смерть 12. Сприймаєте так болюче 5. Силу політичної сторожкости він хоче стерти 34. Та й Червінський тіпоша (?) мабуть 41. Старе ревматичне трухляччя 24. Дівчина юнка 11.

14. Чимало в П. Колесника й слів, хоч і відомих, але рідковживаних, напр.: Йому хочеться по-парубоцьки гильнуть на „барншню" 14. Сам вирішив діяти 35. Я вже почав діяти 28. В очах непоборима згага (спрага) 15. Комсомольці знітились (притаїлись) 7. Ціла повідь думок 36. Поморхле чоло 4. У поточних справах 11. Годі прочувати до липи в парку 4. Література зняла була ціле ревище 38. Ливарники пустять вогняну рідину 16. Дітвора жбурляє вонючими розбовтками 14. Тисячні колони 29. Худорлювата постать 4 і т. ін.

15. До живого радянського життя

ввійшло дуже багато найрізніших скорочених назов інституцій та посад. Усі ці скорочення тепер уже вільно вживаються і в пресі, і в літературі, хоч читач не радянський багатьох із цих слів не зрозуміє. Ось трохи прикладів із „Боротьби": Цінили аґітпропа 6. Скінчила виш 18. Робота гукусівців 34. Студентський гуртожиток 9. Не дадуть йому держстипендії 8. Свій же іновець (студент ІНО) 9. Дармоїди з колгоспів 24. Комбриґ кінчав 26. Комдивізії стоїть на пеньку 29. Хоче запросити її до себе в кубуч 30. Міськрада повідомляє 33. Нарком освіти 38. Зробити оргвисновки 7. Член бюра партколективу 6. Од партбюра 7. Секретар партосередку 27. По перевіркомах 13. Виконання промфінплану 16. До членів профкому 6. Профсоюзним тоном 23. Збирався йти до робфаківців 9. З робфаківської вовківні 11. Почав уже за радвлади 10. Коло райкому комсомолу 28. До трибуни перед райнаркомом 28. Ставши робкором 6. Він у соробкопівському пальті 8. Тебе ми виділили до стипкому 9. Чекати студпредставників 9 і т. ін.

Часом читаємо такі „милозвучні" речення: Склавши іспита на останній курс робфаку, Андрій зразу ж перейшов до кубучу. Але окружком комсомолу... ст. 6.

А то автор уживає самих початкових літер назов інституцій, ніби всім добре знаних: В тому БПС, де й він мешкає 7. Треба звернутися до РПК 9. Там має відбутися зібрання робфаківського осередку ЛКСМУ 9. Піду до ІНО 37. Прикріпилася до ГУКУС'а 34 і т. п.[1]

16. Велике число російських виразів, чи чистих, чи трохи поукраїнщених, — це характеристична риса сучасної велико-української літературної мови. Особливо багато русизмів у щоденній пресі, і значно менше їх у місячниках та в окремих виданнях. Про „Життя й Революцію", де вміщено роман П. Колесника, можна сказати, що вона чистотою своєї мови взагалі похвалитися не може.

[1] Див. працю Є. Грицака: Скорочення й скорочені слова в українській мові („Науковий збірник" І. Огієнкові ст. 50-70); див. ще в „Рідній Мові" І 233-236, 269-272 статтю І. Коровицького про ці скорочення.

Те саме бачимо і в „Боротьбі", — тут русизмів не мало. З малого уривку, що я його проаналізував, можу вказати хоча б такі на українське трохи пофарбовані вирази: Температура підскакує (подскакиваетъ, підноситься) і буває бред (мари, маячіння) 17. Ухом не веде (ухомъ не ведетъ) 23. Видавлює (видушує, вичавлює) з безодні болю 17. Не можу оминути відрадного (утішного) факту 20. Дітвора жбурляє вонючими (смердючими) розбовтками 14. Так горланить (галасує, репетує), що її вся вулиця чує 22. Чого ти горланиш? 22. Хуторяни твої щось зам'ялися (запнулися, спинилися) 17. Картка летить в корзинку (до коша) для сміття 41. Ларьок (рундучок, ятка) 32. Недаром (не дурно, не дарма) 13. Крук — парень (парубок, хлопець) свій 7. Вивча цього парня 7. Млинок йому піддакує (потакує, притакує) 17. Мобілізація підходящої (потрібної, відповідної) молоді 24. Вони йдуть плавно (рівно, плавко) 14. Голос прозвучав (пробренів) упевнено 25. Голова п'ятірки (рос. пятерка, наше п'ятка) 23. Своїм виступом вносить розрядку (розрядження напруження?) 24. Келишок хлюпає на білу скатерть (скатертина, настільник, обрус) 22. Скот (товар, худобу) забрали 24. Видавлює хвилинку приязної ухмилки (усмішки) 17. Не можучи (не мігши) сховати ухмилки щирого задоволення 20.

У мові П. Колесника багато й таких виразів, що їх вживається переважно в мові російській, хоч вони відомі і в мові східньоукраїнській. Але подібні вирази ліпше б оминати. Напр.: Слухав, видимо (знати), заспокоївшись 16. З горшка росте в роді (щось ніби, ніби) лопушняка 42. Хтось накручує гаєчку (шрубку) 11. Да, да (так, так,) ви зробили 5. Да, я комуніст 7. Вельми приємна женщина (жінка) 17. Не задавайтесь (не чваньтесь) 26. Симпатії до України, звісно (річ ясна, певне), не до Радянської 20. Здрастуй 28, Здрастуйте 14, — вульгарне й чуже нам, сам же Колесник пише часом: Здоров 17, Добридень 20. Значить (отож), нічого не зробив 4. Значить, завтра ти будь 17. Тепер захищає? Інтересно (цікаво) 10. Інтересно Червін-

ському 23. Казенних (урядових, державних) рушниць 24. Красиві (гарні) слова 35. Він ненароком (ненавмисне) береться годинника 32. Пропоную пропозицію схвалити і нікакіх (та й усе) 7. Обиватель (горожанин, мешканець) спиняється 29. Настрій прекрасний (прегарний) 19. Він це прекрасно бачить 8. Андрій прекрасно розуміє 27. Професор читає прекрасно 39. Правда, частини цих русизмів ужито може навмисне для відповідного стилю мови.

Маємо трохи слів, уже ніби втертих у нашій літературі, хоч вони теж не наші, бо пошиті на російський копил. Напр.: Це значно (дуже) прискорить справу 16. Йому не зрозуміло 20, Не зрозуміло, кому це потрібно 34, — ліпше „не розумно", пор. „Чорна Рада" Куліша: „Йому стало розумно, що тут щось не так" 318. Неодмінно (конче) фігурує і його ім'я 35. Одвертий (явний?) наклеп 42. Очевидячки (вульгарне, ліпше: певне), з тією умовою 21. Дратує вигляд, тим більше (рос. „тѣмъ болѣе", наше: а особливо), що повторив їх... 24.

Або ось схований русизм, сильно поширений у Наддніпр. Україні, — це „раніше" замість „давніше" в таких виразах, як у Колесника: І як про це Андрій раніше не подбав 16, Як таки про нього раніше не подумав 28, У нього щось там раніше було 41 (про цей русизм див. у „Рідній Мові" мою статтю І 13-14).

А такі „українські" вирази, як „підкіп" (рос. подкопъ) у реченні: „Проти нього вже почали підкіп" 33 (підступ, каверза), тільки засмічують нашу мову.

Уживати відмінка назовного замість кличного уважаю за русизм: „Товариш професор, можна?" 40 (треба: товаришу професоре).

17. Вплив мови наддністрянської на сучасну мову наддніпрянську ще не виявлений і не описаний, але одне можна з певністю сказати — він показний як у щоденній пресі, так і в творах окремих письменників. Від Галичини йдуть і польські вирази.

Наддністрянський вплив бачимо і в „Боротьбі" П. Колесника. Напр. в окремих виразах: Жінки у вишуканих (wyszukany) строях 14 (жінки в модних одягах, вбраннях). Жалюгідні кретини 38. Жалюгідність (мізерність, злиденність) його дотепів 32. Ця жалюгідність 38. Зошит (zeszyt, ліпше: сшиток) 31. Бере зошита 31. На грубезному зошиті 31. Заглядала в зошити 18. І нараз (враз, раптом, раптово, несподівано) хтось кличе 14. Франто плакався (скаржився) на оспалість (ospałość) української нації 23. Посивіле волосся на скронях (давнє скрань, скорoнь, skroń) 10. Чоло на скронях трохи посивіле 20. Стукав крейдою по чорній таблиці (дошка) 42 і др.

Під цим же впливом Колесник часом пише *зі* зам. *із*, *зо* чи *з*, напр.: зі мною 18, зі спілкою 23, зі стін; а разом із тим і добрі наддніпрянські форми: разів зо два 5, зо зла 32, зо сміху 5, або: з самої 32, з своїм 36, з своїми 33, з села 24, з слизької 16, з статтею 41.

Пише звичайні східньоукраїнські форми: барліг 18, гарячий 26, говорив гаряче 39, гарячі 25, гарячкова 12, гарячитися 12, погарячився 28, манастирську 14, по-хазяйськи 8 і т. ін.

П. Колесник скрізь пише *од*, але часом — ні сіло ні впало — закидає на *від:* з відчаю 13, накреслений від нього 4 і ін. Така непотрібна мішанина тільки псує добрий стиль.

Оце коротка характеристика сучасної літературної наддніпрянської мови, звичайна не тільки для П. Колесника й „Життя й Революції", але взагалі для більшости сучасних радянських письменників, що менше дбають про свою мову. У більшості своїй — це добра й вироблена мова, що показує великий поступ. Але сильно кидається в вічі мала знайомість письменників із своєю живою народньою мовою, а це доводить частенько до позичання з мов сусідніх, головно — з російської. Русизми в цій мові виглядають так, як латки на новій одежі. Вплив же наддністрянської літературної мови мусів би бути більш організований і глибший, — в західньоукраїнських говорах маємо не мало цікавого, що збагатило б і мову наддніпрянську.

Але процес вироблення однієї спільної всеукраїнської літературної мови

давно вже почався, дав уже багато корисного, а це може бути нам вірною запорукою, що для цілого українського народу безумовно витвориться одна спільна літературна мова.

1935. Іван Огієнко.

Особові імена учнів Перемиської української гімназії.

4. Найрідші йменння.

а) від 4-2 учнів, що мають дане йменння:

Адріян	4:і2,	м2,	с0 —	нарівні	і-м
Анатоль	4:і4,	м0,	с0 —	тільки	і
Ілля	4:і2,	м1,	с1 —	перев.	і
Олег	4:і4,	м0,	с0 —	тільки	і
Павло	4:і0,	м1,	с3 —	перев.	с
Семен	4:і1,	м0,	с3 —	„	с
Теодосій[1]	4:і1,	м3,	с0 —	„	м
Нестор	3:і1,	м0,	с2 —	„	с
Остап	3:і3,	м0,	с0 —	тільки	і
Сергій	3:і3,	м0,	с0 —	„	і
Яків	3:і3,	м0,	с0 —	„	і
Бронислав	2:і0,	м0,	с2 —	„	с
Вадим	2:і1,	м1,	с0 —	нарівні	і-м
Володислав	2:і1,	м1,	с0 —	„	і-м
Йосафат	2:і1,	м0,	с1 —	„	і-с
Казимир	2:і0,	м2,	с0 —	тільки	м
Келестин	2:і2,	м0,	с0 —	„	і
Лонгин	2:і2,	м0,	с0 —	„	і
Мстислав	2:і2,	м0,	с0 —	„	і
Ростислав	2:і2,	м0,	с0 —	„	і
Тадей	2:і0,	м0,	с2 —	„	с

До цього відділу імен не прийдеться багато завважувати. В першу чергу тут приходять загально відомі й поширені між нашим народом іменння, як Ілля, Павло, Семен, Остап, Яків, що їх уживає нарівні й інтелігенція й простолюддя. Далі, маємо рідкі імена грецького й латинського походження, вживані здебільш інтелігентами, які відгонять певного роду екзотикою, і може тому батьки люблять надавати їх дітям; це Адріян, Анатоль, Теодосій (грецькі) й Келестин та Лонгин (латинські). Імя Нестор і грецьке, і освячене історичною постаттю славного українського літописця. Окреме місце займають імена слов'янські й чисто українські, що мають часом теж деякий зв'язок із нашою історією, і тому їх радо тепер уживають. Це Олег, Вадим, Мстислав, Ростислав. Ім'я Володислав у часті, а в цілості Бронислав, Казимир і Тадей — це вияв чужих впливів, а саме польських, і переважно вжили їх селяни з підміських сіл та міщани. Окреме місце займають імена: Йосафат, як вплив культу св. Йосафата з останніх років. Сергій, вияв впливу російського, бо так називали своїх синів москвофіли.

б) Імена, що мають по 1 власникові:

Арсен	і	Емануїл[2]	і	Роберт	і
Богодар	і	Ерик	і	Северин	і
Борис	м	Захар	і	Сильвестер	і
Всеволод	і	Зенон	і	Станислав	м
В'ячеслав	м	Карло	м	Теофан	і
Гордій	і	Киприян	і	Тимотей	с
Дам'ян	і	Лукіян	і	Фелікс	с
Данило	м	Марія	і	Франц	м
Денис	м	Панько	с	Ярема	і
		Платон	і		

Якщо шукатимемо великої пестроти чи дивачної екзотики імен, то знайдемо її в цій групі. Тут скупчилися і найвиразніші та найсильніші чужинецькі впливи, і дуже індивідуалістичні та химерні забаганки батьків при надаванні імен. Але дивним дивом опинились тут і зовсім звичайні, буденні імена, як ось: Дам'ян, Данило, Денис, Захар, Зенон, Панько, Тимотей, Ярема. Що заникають тепер прості імена, то на це складається багато причин, а між іншими й та, що селяни підо впливом освіти, націон. освідомлення й подорожування в часі війни, мають уже більші вимоги й надають теж своїм дітям нові імена. Цікаве, що переводяться тепер зовсім т. зв. „погані" імена, що були давніш предметом глузування й символом сільської простоти, як ось Микита, Гаврило, Никифор, Харлампій, Харитон. Сильні тут чужі впливи, а саме в першу чергу польські, що бачимо в іменах Карло, Марія (жіноче йменння для мужчин, узяте з західньої Европи, м. і. від німців), Северин, Сильвестер, Станислав, Фелікс, Франц,

[1] У народньому вигляді звучить це йменння: Тодос, Тодось і так кажуть в Україні. Пор. І. Огієнко, цит. стаття, 298.

[2]) Проф. І. Огієнко подає це йменння у формі Еммануїл (не вживаний у Галичині). Рідна Мова 1935, 295.

а крім цього німецькі й інші, як Ерик, Роберт, Емануїл. Яким шляхом дістаються до нас такі імена, як Ерик і Роберт? Так назвала своїх дітей російська німкиня, що з нею подружився в полоні українець-галичанин. Окрему групу творять тут слов'янські й українські імена, частково історичні, як Богодар, Борис, Всеволод, В'ячеслав, Гордій. Здебільш мають ці імена емігранти з В. України, і з них деякі дуже рідкі, як Богодар, В'ячеслав, Гордій. Імена грецького й латинського походження рідше вживані, це: Арсен, Киприян, Лукіян, Платон, а мають їх виключно діти інтелігентів.

II. Імена по суспільному розшаруванні.

Вже в попередньому розділі я зазначував при кожному імені, чи його мають діти селян, інтелігентів, чи інших шарів або груп, що їх я для скорочення зачисляю до верстви міщан. Тому теж тут не хочу цього повторювати, а тільки подам деякі підсумки. Насамперед треба сказати, що нема тут різкого поділу між іменами селянськими й інтелігентськими або міщанськими, як це було в часті до війни. З одного боку селяни щораз більше приймають імена інтелігентів і навпаки: інтелігенти вживають часто т. зв. простих імен.

Інтелігенція вживає здебільш таких імен: Володимир, Богдан, Ярослав, Роман, Мирослав, Євген, Юрко, Олександер, Юліян, Зиновій, Лев Орест, рідше: Маріян, Святослав, Ігор, Константин, Тарас, Любомир, а вкінці належить сюди велика скількість імен дуже рідких, чисто індивідуальних.

Селянство вживає переважно імен: Іван, Степан, Михайло, Микола, Петро, Андрій, Василь, Омелян, Федір, рідше: Олекса, Григорій, Дмитро. Для порівняння наведу чоловічі імена волинських селян із сучасної повісти У. Самчука „Волинь" (Львів 1932): Андрій[1], Антон 24[2], Ароіл 99, Архіп 32. Василь, Володько, Дам'ян, Євген, Єлисей, Іван, Ілько, Кирило, Конон, Кузьма, Мартин, Матвій, Мефодій (Михтід 99, Михтод 32), Михалко, Нестор, Омелян (Омелько), Павло, Петро, Пилип, Прокіп, Родіон, Семен, Стратон, Терешко, Титко (Тить 171), Трихон 32, Улас, Уліян 123, Харитон, Хведір, Хвидот, Хома, Юзько, Юрій, Юхим, разом 38 імен. Бачимо з цього переліку, що багато імен із поданих тут уживають і в нас у Галичині, але є теж немало імен дуже рідких, що їх уживають і на Волині і в Україні, а деякі з них є не народні, а чисто церковні, бо в православній Церкві часто буває так, що сам священик надає ім'я згідно з тим, якого святого святкує Церква в даний день (пор. Ароіл, Стратон). В Галичині завжди переважає вільний вибір імен.

Серед третьої, посередньої верстви, яку назвав я для скорочення міщанською, приходить у більшості тільки ім'я Йосип, Казимир і Теодосій. Ця верства не має в ділянці імен свойого виразного обличчя, бо вона й найменша й прилягає здебільш до інтелігенції, а в часті до селянства.

До інтелігенції підходять близько при ось цих іменах: Володимир, Іван, Михайло, Микола, Юліян, Зиновій, Андрій, Маріян, Омелян, Олекса, Дмитро, Павло, нарівні з інтелігенцією стоїть при іменах: Адріян, Вадим, Володислав.

До селян підходять міщани статистично такими іменами: Роман, Мирослав, Євген, Петро, Олександер, Лев, Святослав, Тарас, Григорій, Любомир, Ілля. Нарівні циферно між 3 шарами стоять імена: Мирон, Антін, Теофіль.

Якщо йде про екзотичність імен, то, як видно з перегляду групи найрідших імен, інтелігенція займає в ній 18, міщанство 7, а селянство 3 імені. Екзотика імен тепер дуже в моді, щораз більше проявляється в нашому житті, а по моїй думці сильно підтримує її найновіша література, театр, а найбільше кіно. Для прикладу подам деякі імена дієвих осіб, що виступають у творах сучасної письменниці Ірини Вільде[3]: Ляля, Тіна, Міра, Аристид, Вера, Нора, Уля, Юр (а на той сам лад скорочені: Ром

[1] Розстрілені імена приходять і в моєму списку.
[2] Біля імен наводжу сторінки повісті.

[3] „Метелики на шпильках", Львів 1936 і „Химерне серце". Новелі. Львів 1936.

(Роман), Мико, Ніко = Микола), Зізі, Туся й ін. Скільки тут своєрідного перцю й аромату, чару та таємничости!

Я згадував на початку, що при розгляді імен я брав на увагу 509 учнів. Насправді імен виходить більше, бо багато учнів, по галицькому звичаю, взятому в части від поляків, а частково від народів західньо-европейських, згідно теж з уживанням у католицькій церкві, має більше імен, 2 або 3. Таких учнів є багато, а саме: по 2 імена має учнів інтелігентів 95, міщан 32, селян 23, разом 150, а по 3 імена учнів 4, з цього 3 інтелігенти і 1 міщанин.

Перемишль. Євген Грицак.

Головні вимоги від літературного твору.

„Братня любов" Івана Филипчака.

Питання про дальшу долю української ходачкової шляхти стало в нас пекучим питанням дня, а тому дуже своєчасно появилося нове оповідання добре знаного нашого письменника історичних повістей, Івана Филипчака: „Братня любов кріпша від камінних стін. Повість із життя загонової шляхти з початку XX віку", 231 ст. Повість ця докладно подає нам, як повстала ця наша т. зв. ходачкова чи загонова шляхта й як набула свої герби (ст. 70-73), як вона жила й живе, її гонорова загонистість, ворогування з „хлопами" й т. ін. Увесь час автор показує пусті шляхетські амбіції, зовсім нереальні в XX-м столітті. Про життя ходачкової чи загонової шляхти багато писав уже пок. А. Чайківський, але писав, не торкаючись історії її й самої її істоти, як це робить тепер І. Филипчак у цікавій останній своїй повісті.

І. Филипчак малює перед нами велику картину життя ходачкової української шляхти й „хлопства". Широко змальовує життя шляхетської родини війта села Замаринського, — Фльорка Замаринського, українського хруня, який, закоштувавши трохи гімназійної науки, тягне вже з панами. Свою дочку Людку виховав на шляхетську стипендію у Львові в Бенедиктинок, де вона стратила свої українські почування. Повітовий староста доручує війтові („префектові") вибудувати в українськім селі латинського костьола, хоч римо-католиків у селі нема, за що той охоче береться. Звичайно, в кінці ціла ця справа, як нереальна, валиться.

До с. Замаринського прибуває новий учитель, „хлоп" Іван Гукалюк, і скоро перероджує й усвідомлює ціле село. Він же перероджує й родину війта, найперше панну Людмилу, що стає свідомою українкою. Розмови й дискусії вчителя з Людмилою й війтом дають багато цінного організаційного матеріялу, дуже корисного за нашого часу (певне з охоронних причин уся дія в повісті відбувається за австрійської влади). З цього погляду нова повість Ів. Филипчака буде дуже корисна лектура по наших „Просвітах", „Читальнях" і т. ін. Взагалі зо всього видно, що автор поставив собі за завдання дати патріотичний матеріял для читання, і цього він цілком досяг.

Іван Филипчак — не новик у нашій літературі: з-під його пера вийшло вже чимало історичних повістей, як: „Княгиня Романова", „За Сян!" „Кульчицький — герой Відня", „Будівничий держави", „Дмитро Детько", „Іван Берладник"; відомі й його повісті: „Сила волі" та „За вчительським хлібом".

У всіх своїх історичних оповіданнях Ів. Филипчак розроблює головно історію рідної йому Лемківщини, і в цім їх безсумнівна цінність, бо цього закутка нашого народу ми знаємо зовсім мало, через що так шкідливо занедбали його.

Нова повість Івана Филипчака: „Братня любов" чи не найсильніша серед усіх його повістей. Підкреслюючи патріотично-агітаційні цінности цієї повісти, хочу вказати ще, чого їй, на мій погляд, бракує, головно з формального боку. Мої нижчеподані замітки стосуються до всіх його повістей, і не його тільки, але й багатьох інших подібних письменників, що мало звертають уваги на форму своїх писань (напр. В. Ґренджа-Донський і ін.).

1. В повісті „Братня любов“ не знаходжу глибшого психологічного висвітлення ані дієвих осіб, ані їхнього поступува́ння, — скрізь маємо просту голу наррацію. Чому ці особи роблять так, а не йначе — автор того глибоко не висвітлює, повста́ння характеру своїх осіб не вияснює. Як Людка, викохана довгими роками в польській школі, так легко закохується в учителя-українця й стає сама українською патріоткою, автор не вияснює; що діялось ув її психологічнім наставленні, — не показано, як не показано психологічного перeродження цілої родини війта та й усієї Замаринської шляхти.

Психологічні вияснення — це ж окраса твору й ознака його дозрілости. Пор., напр., психологічні описи в „Ціні життя“ Софії Парфанович або в творах Ірини Вільде („Метелики на шпильках“, „Б'є восьма“), що глибоко змалювала психологію дівочої душі. Пор. ще глибокі психологічні змалювання в творах О. Кобилянської, напр. у „Царівні“, що, власне, ціла складається з самих таких описів.

Звичайно, в психологічнім змалюванні дієвих осіб та їх життя треба берегти певну міру, бо перетягнення міри й тут тільки шкодить творові, як то ми бачимо в деяких творах Кобилянської, хоча б у тій таки „Царівні“, особливо під кінець книжки.

2. Автор має добрий нарративний талант і скрізь докладно оповідає нам про речі своєї теми. Але автор не скрізь належно використовує свою наррацію й дуже часто найдокладніше оповідає про другорядні, зовсім нецікаві речі. Ця нарративна докладність автора часто переходить у звичайну акрибію, що тільки псує письменницький стиль. Для прикладу вкажу ст. 8, де автор стилем Гомера оповідає нам, як „пані префектова“ (а як її звати, автор не подав!) ...чистить ліжко та підлогу:

„Вигнавши частину мух, забрала з ліжка протерту солому, винесла її до шопи і забралася до чищення ліжка. Гусячим пером повитирала павутиння, потому зілляла ціле ліжко гарячою водою, витерла віхтем соломи, опісля сухою веретою, якою виганяла мухи. Налила до цебрика води й почала віхтем мити брудну підлогу, відтак обтерла сухим кропив'явим мішком“...

Такий пересадно докладний опис нікому не потрібний, і тільки нудить читача, а таких описів у книжці аж занадто багато (листи в оригіналі ст. 79-80, питання про матуру 30-31, промова вчителя 82-84, священика 105-107 і багато т. ін.). Навпаки, цікавіші речі часто не мають такого докладного опису. Через це ціла повість аж занадто розтягнена, а це тільки шкодить їй.

3. Читач звичайно знаходить у добрій книжці, читаючи, цілий світ авторів, — його світогляд, його переконання, філософію й т. ін. (пор. „Ціна Життя“ С. Парфанович). У цім і є сила й цінність чита́ння. Кожен автор переломлює обрану тему через свій світогляд і впроваджує в нього й читача. Добрий твір завжди переповнений прикладами, сентенціями, приповістями й т. ін. сотнями цінних ідей, з чого читач, особливо молодий, користає повними жменями. Ось цього в творах Ів. Филипчака (і багатьох інших!) якраз і замало, — його повість, це ніби науковий твір на тему української шляхти (тепер для цього є добра назва: „аґітка“). Кожен автор мусить виявити в своїм творі свій розум, душу й серце — на повний їхній зріст. Без цього твір лишається „сухим“, і дере горло, як немащений хліб. „Крилаті“ слова й речення, а то й маленькі сценки з твору завжди довго позостаються серед громадянства й будять його, — і власне цього жодному авторові забувати не вільно.

З цього погляду ціла сучасна наша література — вбога й бліда. Дуже мало в нас творів, із яких читач може чогось навчитися. Пригадаймо собі бодай Шевченкового „Кобзаря“, — тут на кожному кроці, в кожному рядкові читач будується, навчається. Тисячі Шевченкових виразів стали крилатими й живуть і житимуть серед нас. А в сотнях різних оповідань та романів, що появилися в нас за останні десятки літ, ніде не знаходжу такої глибокої сентенції, щоб вона врізувалась нам у пам'ять, щоб стала нам провідною в нашім житті буденнім та духовім... Нема в нас творів навчальних!

4. Зміст-ідея й форма твору

завжди так міцно між собою пов'язані, що розривати їх не можна. Твір, що має гарну ідею, але не має такої ж форми, нудить читача й просто тратить на своїй ціні, бо охоче читатись не буде. І навпаки: твір, що має бездоганну форму, але слабеньку ідею, читатись буде, але більшого впливу не матиме. У доброго письменника в доброму творі ідея й форма так міцно пов'язані, так відповідають одна одній, що творять нерозривну цілість, і власне такий твір — „вічний". Спір про першенство ідеї над формою чи форми над ідеєю — яловий спір, бо ці частини — ідея - форма — однаково важливі й у творі нерозривні.

Власне тепер у нашій літературі більшість писань грішать проти мистецької форми. Пишуть повісті, навіть вірші — без поетичної форми. І через це на тричетвертині тратять на своїй вартості й притягальності.

Повість мусить бути написана конче поетичною мовою, цебто мовою, переповненою метафорами, тропами, порівняннями, епітетами й т. ін. (про поетичну мову див. мої статті в „Рідній Мові" 1935 р. ст. 255-262 і 1937 р. ст. 249-256). Без цього мова письменника нічим не різниться від мови наукового твору, без цього вона „засуха" й читачем належно не сприймається. Взагалі, кожен письменник мусить завзято й пильно працювати над своєю мовою до гробової дошки! Без доброї мови, і то мови поетичної, нема письменника, — є тільки ремісник!

Звичайно, так само автор мусить дбати про цінність і небуденність змісту свого твору, а не писати про будьщо, як це робить В. Бирчак у збірнику новел: „Золота скрипка", до того ж позбавленому й письменницької форми. Ю. Косач пильнує писати свої новели на цікаві теми, але часом зміст його новел дуже благенький, зате завжди розкішна форма робить ці новели цілком літературними, і ми їх охоче читаємо. Деякі письменники більше пильнують за змістом, щоб кинути бодай небуденне наставлення, коли не думку, як це робить Л. Мосендз у „Людина покірна" чи Р. Савчак у „На розпутті", — і ми читаємо їх оповідання з цікавістю, хоч і бачимо недоладність їхньої форми.

5. Живемо серед природи, що щільно оточує нас, таємнича й нерозгадана, переповнена могутньої краси. Людина приросла до цієї природи, зіллялася з нею в одне ціле. Кожен письменник пильнує пізнати цю природу, розгадати її загадкові таємниці, а бодай змалювати нам її вічну красу. На цих малюнках природи росте й відпочиває стомлена буднями жива душа читача (напр. у „Ціні життя" С. Парфанович, а особливо — в творах О. Кобилянської).

Ціла дія повісті „Братня любов" відбувається на селі, серед пишної природи. Але автор ніде її нам не показує й не пробує змалювати. Так ніби його власна душа заскорузла в буднях і не відгукується на правдиву красу. Це саме бачимо сьогодні в багатьох творах сучасних письменників: фон їхніх писань сірий та одноманітний, як і саме їх оповідання, — без життя, без іскри живої Божої душі, найголовнішого, що людину робить справжнім письменником.

6. Ще зазначу одну вимогу від доброго літературного твору — рухливість дії його. Вправний письменник увесь час тримає увагу читача в своїх руках, його дієві особи не виголошують годинних промов, а живуть реальним рухливим життям, чому й читач не нудиться при такім читанні. Неповоротливість і млявість деяких осіб нудять читача — і він недочитує книжку. Ось цієї рухливости не багато в новім оповіданні І. Филипчака, через що воно не скрізь читається з однаковим зацікавленням.

Пригадаймо твори А. Чайківського, — в них так багато дії й рухливости, що вже за них ми часто вибачливо ставимось до їх простої форми. Правда, і тут не можна „перетягувати міри", як це робить С. Ордівський у своїй історичній повісті „Багряний хрест", — його рухливість переходить у дешеву сенсацію, бо в цілому „історична" повість не дає нам ані історії, ані навчання.

Оце ті вимоги, які критик завжди ставить доброму творові, а яких так бракує творам сучасних наших письмен-

ників. Навмисне підкреслюю тут ці ознаки доброго твору, — може дехто з наших письменників, а особливо молодших, належно їх передумають, зрозуміють і — стануть дотримуватись.

Іван Огієнко.

Висок — дозе́мниця.

Українська Академія Наук у Києві ухвалила, як проєкт, у Словнику технічної термінології, т. XIX, мірництво, термін „висо́к“ для назви пристрою, що має визначати доземий напрямок і складається з шнура з прив'язаним до нього тягарцем.

В загальному Рос.-українському словнику ВУАН за р. 1937 термін „висо́к“ фігурує вже як остаточний.

На нашу думку цей термін може бути заступлений другим, який ліпше западає в загальну систему геофізичних термінів, що характеризують собою певні напрямки на геоїді. В таблиці термінів на шпальтах 1 і 2-ій подано терміни ВУАН з тому XIX-го.

Природно напрошується думка заступити термін „висо́к“ терміном „дозе́мниця“ (див. шп. 3), залишаючи решту термінів, як то: позе́мий, дозе́мий і позе́мниця. Тоді все набирає стрункости й пов'язанности.

Дозе́мницею буде той пристрій, що визначає доземий напрямок, подібно тому, як позе́мницею зветься пристрій, що визначає поземий напрямок на геоїді.

Таблиця термінів.

Терміни		
ВУАН:		наш проєкт:
російські:	українські:	
1	2	3
горизонтальний	позе́мий	„
вертикальний	дозе́мий	„
уровень	позе́мниця	„
отвес	висо́к	дозе́мниця

Дозволимо собі звернути увагу також на те, що в терміні „дозе́мниця“ ясно бренить логічна думка напрямку до землі, тоді як слово „висіти“, яке послужило для утворення терміну „висо́к“, не включає в собі поняття напрямку, що в нім певна річ завішена. Остання думка проглядає й у терміні ВУАН — „прямовисний“, а не „висний“ для означення того самого доземого напрямку.

Проф. інж. Л. Грабина.

Звідки назва »Січ«?

Як відомо, прийнятий у нас погляд, ніби назва „Січ“ походить від слова „сікти“, цебто робити засіки-укріплення (М. Грушевський: Історія України-Руси VII. стор. 50). Запорозький кіш в р. 1550-тих називається поперше „Січа“ (Грушевський, там же стор. 139). Чи таке просте пояснення Січі запорізької від слова сікти може встояти тепер супротив нових даних, які недавно появилися на сторінках часопису Archivum Europae Centro-Orientalis III/1-3 Будапешт 1937, показати нам мусять наші історики. Саме моє завдання є тільки звернути увагу нашим читачам, а передовсім історикам на статтю й матеріяли, оголошені в згаданім часопису Ласловом Бендефієм (László Bendefy) під наголовком: Fontes authentici itinera (1235-1238) fr. Juliani illustrantes. Ласло Бендефі подає в цій статті всі дотепер відомі копії опису подорожі монаха Юліяна в р. 1235-1238 з Мадярщини через Царгород, побережжя Чорного Моря, Кубань аж поза Волгу до землі, заселеної мадярами, яку називає „Magna Hungaria“, а потім через Суздаль-Київ-Галич до Пешту.

Найцікавіше для нас не тільки те, що він знаходить на наших землях у тім часі, але факт, що на області нинішньої Кубані в землі „Matrica“, яка, по словах Бендефі, відповідає нинішній Тамані, а в старій Русі називалася Тмуторокань, знайшов землю, звану „Січа“ (Sychia). Населення цієї землі, за описом монаха Юліяна, мало такі звичаї, які потім знаходимо в січових козаків. Він каже: ...ubi

intrantes in mare per triginta et tres dies venerunt in terram, que vocatur Sychia*, in civitate, que Matrica nuncupatur; quorum dux et populi se christianos dicunt, habentes litteras et sacerdotes Grecos. Princeps centum dicitur habere uxores; omnes viri capud omnino radunt et barbas nutriunt delicate, nobilibus exceptis, qui in signum nobilitatis super auriculam sinistram paucos relinquunt capillos, cetera parte capilis tota rasa... (стор. 22). Той сам опис повторений і далі за іншими рукописами.

Автор статті Л. Бендефі уважає, що народ, який жив тоді на Січі, є не хто інший, як черкеси (там же стор. 11). Про цю справу повинні заговорити наші історики.

* Підкреслення наше.

Ужгород. Іван Панькевич.

Практичні лекції літературної мови.[1]

Мова „Наймички" Т. Шевченка.

Для повторення. Що в дужках ( ), того не вживайте! Цифра показує пояснення, подане під текстом.

1. Фонетика й правопис. Б*а*гатий 21, м*а*настир 21, див. „РС" I ст. 34-35; в*і*тати 46; ум*и*рати — заб*и*рати — зап*и*рати 50, „РС" II § 229; гарм*и*дер 126, -ри- 16; *б* та *ж* пишемо окремо 177, роз- (рос-) 109, та й (тай) 183, будень (буддень) 94, призьба 51, ва́рять (вар'ять) 129.

2. Морфологія. Мати — матір 70, „РС" II § 116; слова на *-ок, -ка* 44, кличний = назовному 34, у Києві (у Ки*ї*ві) 133; в пол*і* (полю) 13. 25, „РС" II § 100; люд*и* (люде) 18; слізьми́ — сльоза́ми, 23. 118, „РС" II § 120; ворітьми́ 64, плечи́ма 45; двоїна на *-і* 79, „РС" II ст. 41-43; прикметники на *-ній* 38, „РС" II ст. 144-147; на *-щий* 96, „РС" II § 296; милосердний (милосерний) 145, теї — тієї 99; дієслова типу дума — думає 72, „РС" II 223; дасте (дасьте) 86, сохрань 164; од — від 33, „РС" I § 159, II § 178; д*і*стати — д*о*стати 142, п*о*шлю 24, з — із 179. ледв*е* (ледв*о*) 103. 125, дома — удома 175, щоб (щоби) 14, ще — йще — іще 116.

3. Подвійні рівноживані форми в літературній мові. 1) Місцевий відмінок одн. чол. р. на *-ю* і на *-і:* в краю — в краї 39, „Рідне Слово" II ст. 64. 2) Місц. відм. одн. прикметників на *-ім* і на *-ому* 55, див. „РС" II § 270-271. 3) Дієйменник на *-ти* або на *-ть* 81, „РС" II ст. 104. 4) Дієслова на *-ся* й на *-сь* 117, „РС" II § 195. 5) Дієслова на *-мо* й на *-м* 66, „РС" II § 194, 226. 6) Форми „молитимусь — буду молитись" 22, „РС" II § 217. 7) Зміна *у, у-, і, і-* на *в, в-, і, і-* 1, „РС" II § 415. 8) Давальний на *-у* й на *-ові* 83, „РС" II § 91-92. 9) Прислівники: зно́ву — знов (знова́) 53, чому́ — чом 11, хоча — хоч 82, „РС" II § 422. 10) Окремі слова: знайшла — найшла 30, зомліти — зімліти 120, звуть — зовуть 19, мов — немов — наче — неначе — як 65, до них — до їх 71, „РС" II. 166-167, нема — немає 77.

4. Складня. Дав. етичний *собі* 37, шукати чого (за чим) 29, щодень — щодня 97, множина шани 184; ридаючи (з риданням) 26, див. „РС" II § 200; про (о, об) 28, „РС" II § 143; по *не* родовий (а не знахідний) 12, „РС" II § 150; стану *за* дитину 47, була багата 21. 166 (багатою) „РС" II я 328; я твоя мати 182, „РС" II § 332; узяв ножа 43 (ніж) „РС" II § 159; пас телята 40, „РС" II § 160; слава славна 4; пішла полем (по полю) 25, „РС" II § 166.

5. Наголос: ба́тько (батько́) 123, була́ — було́ — були́ — бу́ду (бу́ла, буду́) 20. 67, весілля (весі́лля) 115, дітки́ — діто́к 35, Карпо́ — Карпа́ 160, ко́ней (коне́й) 60, Ма́рко — Ма́рка 80, музи́ка (му́зика) 135, нови́й (но́вий) 128, ра́зом 68, ста́рітись (старі́тись) 62, тума́н — з тума́ну (туману́) 2, чому́ (чо́му) 6. У двоскладових ім. ж. р. наголос у кличнім відм. на корінному складі: ду́шо 87, „РС" II ст. 46. Слова на *-ка* мають *-ки́* 52. Мене́ — до ме́не 7, „РС" II ст. 166-167. Дієслова на *-мо́* 61, „РС" II § 235. На-

[1] Див. РМ. ч. ч. 59-61.

голос: візьму́ — ві́зьмеш 85, піду́ — пі́деш 132, прийму́ — при́ймеш 134, „РС“ II § 234. Наголос типу: село́ — се́ла 93. Прислівники з наголосом на корені: тя́жко 49. Прийменник не має на собі наголосу 9.

6. Словник. *а) Архаїзми:* Дід та (а) баба 37а, ввесь (весь) 181, Ганна (Анна) 100, годувати (кормити) 36, додо́му (*до*мів) 143, є (єсть) 15, небо (небеса) 53, тут (ту) 108, свято (празник) 95, сину — сине 17, хмара (облако) 54, ховати (хоронити) 8. 48. *б) Місцеві слова:* ввечері (вечір) 79, восени́ (р. восені), всього (всего) 174, дивись (диви) 180, дити́на (дітина) 49а; -е́нький (-о́нький) 28. 69, „РС“ II § 247; живу (жию) 90, колихати (-сати) 98, потім (відтак) 41, сльози (слези) 27. 102. 165, сумувати (банувати) 57, тільки (р. лише) 53, топтати (до-) 84, трохи (дещо) 178, хоч (хотяй) 11!, Ярина — Іри́на (Ірена) 158. *в) Полонізми:* молоди́ця (мужатка) 92, невістка (синова) 141, пара = двоє (а не декілька) 161, сором (встид) 112. *г) Русизми:* ве́рхи (верхом) 75, сам — один 156, сміятися з (над) „РС“ II § 155, чавити (давити) 10.

7. Поясніть значення оцих слів: ач 73, бари́ло 172, бач 56, благода́ть 105, бриль 149, варе́на 124, верну́ти — верну́тись 106, габа́ 170, гуля́ти 28б, дід 154, довести́ кра́ю 114, дука́ч 157, жо́лоб 127, заголоси́ти 146, заніз 176, запопа́сти 113, зарида́ти 146, кав'я́р 173, кита́йка 32, кімна́та 144, копа́ 139, корова́й 122, кра́ля 110, кри́га 147, ле́пський 153, лише́нь 63, ло́ньо — ло́но 5, моги́ла 3, молоди́ця 92, небо́га 89, нівро́ку 74, ні́яко — ні́яково 130, о́браз — карти́на 76, одвола́ти 104, очі́пок 168, паляни́ця 152, па́ра 161, парча́ 169, пес — соба́ка 150, пеще́ри 140, пле́стися 155, поєдна́тись 91а, полу́днати 162, понадві́р'ю 167, пе́рша Пречи́ста 148, приве́сти 31, про́ща 130, фо́льга 159, хіба́ — хи́ба 88, худо́ба 42, Царегра́д 171, ча́сточка 163, че́рез тиждень 121, чима́ло 101, шкандиба́ти 136, ю́пка 151.

Іван Огієнко.

З поезій Л. Г.

I.

Обірвані мрії, розбиті надії,
Як моря сплеск буйні й журні...
Підрізані крила... Нескінчені дії
На сцені життя і борні.

Що далі? Не знаю. Дух в небо несеться,
А тіло земля притяга.
Фортуна безжурна байдуже сміється,
А час все біжить і минає життя...

II.

Вже зів'яла твоя вся дівоча краса,
Бліде личко вже більш не сміється.
Повно сліз на очах — як на квітах роса, —
Ніжне серце твоє ледве б'ється.

Не сумуй, не жалкуй, хоч і доля твоя —
Гірка доля. Але все минеться.
Після хмар і дощу, після бурь і вогня
Ще миліше все в світі здається.

Для спочинку.

Життя й діяльність Федька Гуски.

II

Як Федька Гуску в театрі качали.

Побачив я Федю — і не впізнав: усе наче Фе́дьчине, а лице — ні.

Не лице, а розруха 1920-го року: потоптане та поковиряне[1], наче череда по ньому пройшла була.

Під лівим оком ліхтар темносиній припа́яв[2] хтось, а правого не помітиш, — запухло й з бровою зрівнялося.

Губа верхня й на губу не похожа, скоріш на пере́пічку[3] скидається, що тільки-тільки з сковороди́ гарячої знята, а нижньої губи не видно, — покриває її верхня, наче по́кришкою.

Що про ніс, так і говорити нічого: та ні ніздрі тобі, ні перені́сся — однорідна маса та й годі, одно слово — не ніс, а груша бергамо́тська!

— Федю, — кажу́ — це ти?

[1] Поколупане, пошпортане. [2] Прилютував, приварив.

[3] Пере́пічка — печиво з викислого тіста, спечене на сковороді.

А він голосом тру́бним:

— Я! Що, пізнати важко?

— Важко! І хто це тебе так?

— Це мене, — каже Федя, — широкі кола трудя́щих так спаскудили на культурному фронті. Сідай, — розкажу́.

Сіли, розказує Федя:

— Дали мені оце, братішка[4], на днях ро́лю грати. Ду́маю — раз грати, так грати, а ро́ля така: ловить червона армія бандитів у лісі, а в тій армії я червоноармієць. І от ловимо ми собі бандитів отих, коли це з-за куща як стрельне запро́данець капіталу й убиває вроді[5] мене. Я падаю, лежу́ ме́ртвий, по́тім підходять товариші й несуть мене геть.

Вивчив, звичайно, ро́лю оцю добре й жду виста́ви.

У неділю грати треба було́, а я візьми та й прихворни́[6], — морозити стало мене... Так я, щоб не підво́дити товаришів своїх, хильну́в[7] трохи й пішов ро́лю грати.

Став я та й жду свого виходу, коли чую:

— Виходьте, стріляйте! — шепоче суфле́р.

Як вискочили ми, хотів я стрельнути, коли це — бах! із-за куща. Треба мені падати — і упав я, не стре́льнувши.

Упав і лежу, вроді[5] на смерть убитий, а за сценою стрілянина, хлопці кричать — ро́лі свої грають. І так мені доса́дно[8] стало: яка ж це, ду́маю, в чорта ро́ля, коли тебе вбивають, а ти хоч би слово! Та так досадно[8], що не втерпів я й повернувся до суфле́рської будки, а там Сашко́ сидить — суфлірує. Я йому потихе́ньку:

— Придумай, Сашко, хоч маленьку ре́пліку[9], а то таке — вбили тебе, а ти й лежи, як дурень. Придумай, Саша, нехай я вроді[5] хоч помучусь тро́хи. А то таке — лежи мо́вчки... Хіба́ це ро́ля?

А він:

— Цить, не ворушись, а то все спо́ртиш[10].

А я знову прохаю його по-хорошому, а він усе своє:

— Цить, не бала́кай.

Тут ще досадніш[8] мені стало:

— Чого ти, — кажу́, — задає́шся?[11] Чого ти з себе режисе́ра гнеш? Дурень ти, а не суфле́р! Давай ре́пліку![9]

А він аж приськає:

— Іди ти, — каже, — до чортової матері! Не ворушись!

Ех ти, — ду́маю, ще лаяти мене бу́деш?!

Як підсунусь до нього та як попру йому в будку репліку матюкальну, та другу.

Аж чую — беруть мене за ноги; гульк — хлопці не́сти́ мене, як погиблого, збираються.

А я дригаю ногами, мовляв, не руш мене, а вони беруть, бо з будки Сашко́ шепоче:

— Беріть його. Чого́ стоїте́?!

Ох, як розсердився я тут, як дригону́ ногою, як гукону́:

— Не руште мене, бо я грати вже не хо́чу!

Та як повернусь до будки, як торохну́ кулаком:

— Ти, що, гаде, диктатуру тут проявляти свою хочеш?!

Сашко́:

— За-ві-су!

Дали завісу. Публіка регочеться, аж лягає. Вискочив тоді Сашко́ з будки, та як гуконе́ трудящим широким масам:

— Товариші громадяни, вистави не бу́де, бо Федько́ Гуска все спо́ртив[10] і мене бити нахваляється!

А ти знаєш, яка в нас маса. Скажи, що вбий чоловіка — і вб'є... Як заревуть усі тут:

— Де Федько́, давай його, сучого сина, сюди!

Я в підпілля, — під сце́ну.

Витягли мене́ звідти та як почали качати, так думав, що з Федька Гуски галушку зроблять...

— Невже ото так задоволені були, що качали тебе так дуже? — питаю Фе́дю.

Фе́дя довго дивиться на мене з призирством, а далі каже:

— Зану́да ти грішна! Ти ду́маєш, — на руках мене качали? Якби на руках! А то по підлозі, — от за що досада бере...

Юрій Вухналь.

---

[4] Братішка — з рос. братіку. [5] Вро́ді — з рос., ніби. [6] Прихворнути — з рос., захворіти, заслабнути. [7] Хильнув — випив. [8] Доса́дно — прикро. [9] Ре́пліка — підповідка на сцені. [10] Спо́ртиш — з рос., зіпсуєш.

[11] Задава́тися — з рос. вульгарного: пишатися, нестися, пиндючитися.

»Рідне Слово«.

Проф. Д-р Іван Огієнко: „Рідне Слово“, початкова граматика української літературної мови, частина друга. Підручник для школи й самонавчання. Накладом „Бібліотеки Рідної Мови“ — друкарня О. О. Василіян, Жовква 1937, 288 сторін малої 8^0, ціна 2 зол.[1]

Підручник проф. Огієнка дуже оригінальний і дуже цікавий, і над ним з приємністю можна просиджувати цілими годинами. Щодня. Він не сухий і одноманітний, як це ми при „підручниках“ привикли, а живий і переконливий саме тим, що говорить до нас не сухими формулами й правилами, а живим словом, прикладами, що нам звідкілясь уже відомі, що їх десь ми вже чували й пам'ятали, і тільки немов би — забули. Із становища філателістичного журналу багато сказати про цього підручника не прийдеться. Ми не фільольоґи (так і хочеться — наче вдокір проф. Огієнкові — писати це чуже слово так, а не зросійська „філологи“!), і до критики підручника до граматики літературної мови не претендуємо, а й не беремось, але ми карні члени великого українського народу, й як такі, бажали б контролювати наше знання й хотіли б володіти цією мовою чисто й бездоганно. Чи добудемо цього, студіюючи підручника „Рідне Слово“? Чи мова, що її навчає проф. Огієнко, справді загально-українська, на сто відсотків літературна й спільна всьому українському народові на всіх кінцях світу? По словах автора українська літературна мова розвивалася більш на Сході (цебто Наддніпрянщині), ніж на Заході, й вона — ця східня мова — мала б бути остаточним і невідкличним джерелом майбутньої всеукраїнської літературної мови. Чи справді невідкличним?!

Воно й зрозуміло, що східня Україна з її 30 мільйонами народу дала українській літературі куди більш письменників і поетів, що розвивали цю мову, ніж кількамільйонова горстка позаприднiпрянських українців, — але писали й віршували оті ненаддніпрянські поети й письменники якоюсь гіршою, нелітературною й „безджерельною“ мовою? Щиро б'ючись у груди, треба признатися до одного й того ж гріху, що його поповнювали в еволюції тієї літературної мови по обидвох боках кордону: втікаючи від русицизмів, наддніпрянці занечищували мову полонізмами, у ту саму пору, втікаючи від полонізмів, наддністрянці грішили русицизмами! Світова війна, революція, еміграція затерли трохи ті кордони й зблизили до себе схід- і західняків. Прийшло до порівняння обидвох мов, а за ним до палкої їх контролі й коректури як літературної мови, так і повседневної в живому слові. І тут треба провести різницю: у той самий час, коли західняки з усієї сили й по усій добрій волі й переконанні свою мову контролювали, поправляли й багато дечого навчилися, наддніпрянці з якоюсь то бундючною гордістю тієї волі не проявляли й далі не хотіли нарушувати бувшого політичного кордону. Що більш, деякі з них стоять й далі в усіх питаннях розвитку літературної мови, овіяні авреолею непомильности, на платформі їхньої льокальної вузини, не допускаючи другої, часом дуже поправної й переконливої думки. Підручник проф. Огієнка являється у своїх 30 відсотках висловом і голосником тієї льокальности — у останніх 70 відсотках він може й справді всеукраїнський, нешаблоновий, оригінальний, живий, і з нього — при добрій волі — може й можна б справжньої літературної мови навчитися. При добрій волі. І для того цей підручник можна сміло й щиро поручити й читачам цього журналу.

М. Слобода.

P. S. Форми: філософ, філолог — форми старої української вимови, що панувала в нас довгі віки ще до часу польських впливів. Норми літературної мови творилися й творяться в нас головно над Дніпром, бо там знаходиться стержень нашого народу. Редакція.

[1] Передруковуємо з ч. 5-6 віденського місячника: „Український Філятеліст“ 1937 р.

Не гарно так робити!

В сьомім числі „Рідної Мови“ за липень 1936 р. появилася була моя стаття під заголовком: „Канадійська часописна мова“. Там я написав дещо про мову редакційних статтей чотирьох канадійських часописів: „Нового Шляху“, „Українських Вістей“, „Українського Голосу“ й „Канадійського Фармера“. Цікаво, що коли три перші згадані часописи поставилися до цієї статті прихильно, то „Український Голос“ чомусь накинувся не так на мене, як на проф. І. Огієнка, редактора „Рідної Мови“ й „Нашої Культури“.

В числі 31, з дня 29 липня, 1936 р. „Український Голос“ під заголовком: „Не треба так робити“ ось що написав: „Знаючи п. Шклянку, позволяємо собі на цім місці публично заперечити автентичність статті, приписаної п. Шклянці. Міг п. Шклянка написати щось подібного, але не написав того, що проф. Огієнко надрукував. Іншими словами кажемо, що проф. Огієнко сховався за ім'я п. Шклянки. Як це не правда, нехай проф. Огієнко подасть фотографічну відбитку того, що писав п. Шклянка“.

Хочу тут заявити, що таке твердження

„Українського Голосу“ є груба неправда. Стаття, що про неї мова, написана мною, а не проф. І. Огієнком. Я, і тільки я за неї відповідаю, а не проф І. Огієнко. Шановний професор остільки відповідальний за неї, що помістив її в „Рідній Мові“.

Як „Український Голос“ знає, що я тієї статті не написав, коли я ніколи його про це не інформував? Далі, як він знає, що проф. І. Огієнко „сховався“ за моє ім'я? Яка рація вимагати, щоб проф. І. Огієнко подав „фотографічну відбитку“ того, що я написав? Від невинного чоловіка не вимагається доказу за злочин, що його він не зробив. Це так виглядає, якби хтось, стрінувши невинну людину, оскаржив її, що вона вкрала в нього сотню долярів, а як ні, то нехай та людина своїми свідками докаже, що вона того не зробила!

Редактори „Українського Голосу“ повинні знати, що англійське право не дозволяє оскаржувати когось, не доказавши йому його вини. Ніде в Британській Імперії, де тільки є англійське право, нема того, щоб оборонець доказував, що він не винний. Тут усе так буває, що оскаржуючий доказує вину оборонця. Отже, коли „Український Голос“ оскаржує проф. І. Огієнка, що ніби він „сховався“ за моє ім'я, то передовсім сам „Український Голос“ мусить це доказати, а не проф. І. Огієнко.

Така нерозважна писанина робить немало шкоди, особливо для такого недержавного народу, як наш. Вона підкопує повагу до наших заслужених людей; знеохочує меншесвідомих вчитися своєї мови; баламутить малограмотних і перешкоджує поширюванню „Рідної Мови“.

Проф. І. Огієнко переклав головніші Богослуження з грецької на українську мову, що на ній відправляють у православних церквах в Канаді. Думаю, що редактори „Українського Голосу“ ходять до православної церкви й слухають тієї мови. Як ця богослужбова мова добра, то чому мова в „Рідній Мові“ не добра?

Та це ж один і той самий чоловік, що переклав Богослуження, редагує „Рідну Мову“. Як можна таку заслужену людину, що так багато зробила й тепер робить для нашої культури, так безпідставно, а то й злобно оскаржувати?

Дійсно, „не гарно так робити“!

Hafford, Sask. 20. XII. 1937. І. Шклянка.

Протокол. Нам, нижчепідписаним, Проф. І. Огієнко, Редактор „Рідної Мови“ показав листи п. Іллі Шклянки, а також його рукописа статті п. з.: „Канадійська часописна мова“, що видрукований у липневім числі „Рідної Мови“ за 1936-й рік. Ознайомившись із листами та рукописом вищезазначеної статті, стверджуємо: 1. що статтю: „Канадійська часописна мова“ писав власноручно Ілля Шклянка, 2. що під цією статтею є власноручний підпис п. Шклянки, і 3. в статті небагато редакційних поправок мовного характеру, головно — скреслення прикладів із часописів. Варшава, 14 січня 1938-го р. Інженер Олексій Сім'янців. Підполковник Вукол Дитель. Секретар Видавництва „Рідна Мова“ С. Барабаш.

Від Редакції. Довідавшись випадково про замітку „Українського Голосу“ в ч. 31 за 1936 р., Редакція „Рідної Мови“ вислала 26. VIII. 1936 р. своєму прихильникові до Вінніпегу листа з рукописом статті п. Шклянки, просячи його показати оригінала статті Редакції „Українського Голосу“ й повідомити її, що „Рідна Мова“ не має матеріяльної змоги містити світлину статті п. Шклянки, але охоче це зробить на кошт „Українського Голосу“ і на його сторінках. Наш адресат відмовився це зробити й вернув нашого рукописа назад, пишучи, чому він не може виконати нашого прохання. Редакція цю справу полишила, як явно неповажну. Тимчасом прислав нам вищеподану статтю п. І. Шклянка, просячи її видрукувати, що ми неохоче тут робимо, додавши до неї Протокола й цю замітку. Редакція.

Дописи Прихильників рідної мови.

Світлій пам'яті Домініки Огієнкової. Низько схиляємо голови наші перед Свіжою Могилою Шляхетної Матери-Дружини, Великої Патріотки й Громадянки Пані Міністрової Домініки Данилівни Огієнкової. Замість вінка на Її Могилу складаємо скромну лепту (10 зл. 15 гр.) на поширення журналів „Рідна Мова“ та „Наша Культура“, для яких Небіжка працювала віддано до останніх днів страждального життя свого. Семен Кравченко, Юлія Кравченкова, А. Коршнівський, Пилип Бак, Дмитро Шаран, Герасим Поронників і Василь Полигач Теодора. Порто Уніон, у серпні 1937 року.

Заклик до передплати. Я, як передплатник обох журналів — „Рідної Мови“ та „Нашої Культури“ — хочу на цьому місці висловити, що я дуже багато навчився з них, а тому поручаю їх усім тим, хто почуває себе українським патріотом, хто бажає добра й волі українському народові та шанує свою мову, свою культуру та свою

традицію — кожен такий повинен стати передплатником обох цих журналів. 19. XI. 1937. Рочестер. Р. Гладуненко.

Реальна допомога. Я по можності буду старатися приєднувати нових передплатників у своїм селі. Красна. 30. XI. 1937. В. Боднар.

Визнання. Читаючи „Рідну Мову" та „Нашу Культуру", тішуся, що наш народ дочекався такого глибокого вивчення своєї мови. Якби мали ми свою державу, то розвиток нашої літературної мови йшов би великими кроками. А без цього ми зруйновані так що не маємо за що навіть передплатити цих журналів... Читаючи „РМ" та „НК" набираюся більшої охоти виконувати свої обов'язки щодо України, бо ті журнали навчають нас, як треба завжди бути вірними синами свого Народу. Нехай Ваші мрії сповняться! Я вірю, що край наш незабаром буде вільний, а Ви в Києві будете писати для всього українського народу Бостон, Масс. 1. XII. 1937. Н. Дaвискиба

Подяка. За дорогоцінний журнал дуже вам вдячний. Сан Пауло, Бразилія. 5. XI. 1937. В. Рудюк.

Безпідставні атаки. Мимоходом хочу зазначити, що за минулих років, відколи почали Ви видавати „Рідну Мову", в Канаді в деяких кругах повстали на Вас всякі безпідставні атаки. Це головно „Український Голос", він і досі проти Вас. Але інші канадійські часописи пильнують уже писати літературною мовою; навіть „Укр. Голос" помалу це робить. Канада. Учитель.

Подяка. Повідомляю, що дня 9 жовтня б. р. я покинув мури в'язниці в Катовицях і вернувся в „свояси". Тому прошу вже не висилати мені Вашого цінного часопису на мою стару адресу. Від повного серця дякую Вам за безкорисне присилання мені „Рідної Мови", що була для мене дуже потрібним та нерозлучним приятелем. Бажаю Вам успіху в Вашій вельми важливій праці. Мацьковичі. 15. X. 1937. Іван Кучерепа.

„Рідну Мову" читаю вже довший час, дуже багато з неї навчився. Рахів, 17. Р. 1937. Учит. М. Меґела.

Рідномовні замітки.

Обрізання: В давніх наших памятках часто маємо обрізáння (від обрізáти, що тоді панувало). Те саме частенько маємо в говорах наших: обрізáння, обрізáти. В літературній мові запанувало обрíзання (від обрíзувати), хоч деякі наші словники подають і обрізáння.

Російська вимова старих наших текстів трапляється в нас іще й тепер. Так, у новій збірці оповідань Л. Мосендза: „Людина покірна" 1937 р. читаємо там на ст. 31: „льстúві греці". Це русизм. Треба: „льстиві греці".

Нерукотворний. Старий наш вираз „нерукотворний" у сучасній мові віддаємо або нерукотвóрний, або „не руками учúнений".

Іван Огієнко.

Від Адміністрації.

На „Фонд Рідної Мови" прислали: Б. 100 зл., Д. Щербицький 4 зл., о. Ол. Чубук-Подільський 4 зл. і В. Євфимчук 2 зл. Усім сердечно дякуємо! Редакція.

Науковий Збірник в 30. річницю наукової праці Проф Д-ра Івана Огієнка, Львів, 1937 р. Серед багатьох статтей Збірника знаходимо кілька й мовознавчого змісту: Проф. Д-р. Є. Грицак: Проф. І. Огієнко, як популяризатор мовознавства. Його ж: Скорочення й скорочені слова в українській мові. Проф. Д-р І. Панькевич: Чи можна говорити про болгаризми в південнокарпатських говорах? Д-р Яр. Рудницький: Про місцеву назву *Стрий*. Ол. Цинкаловський: Назви сіл і урочищ на Західній Волині. Проф. С. Шелухин: Слово „україна" в Пересопницькій Євангелії. — Ціна Збірника 4 зл. з пересилкою. Замовлення адресувати: Іван Коровицький, Warszawa 4, ul. Paryska 27, або: Книгарня Наукового Т-ва ім. Шевченка, Львів, Ринок 10.

Поеми Лесі Українки. В „РМ" за 1938-й рік будуть передруковані кращі поеми Лесі Українки, з зазначенням акцентів і з мовними поясненнями проф. І. Огієнка.

Дозвіл „Бібліотеки Рідної Мови" для Румунії виданий 13 жовтня 1933-го року.

Євангелія в перекладі проф. Ів Огієнка є на всіх відділах Бритійського Біблійного Товариства по всій Европі, Канаді й Америці, куди й треба звертатися за ними. Відділ у Польщі (Warszawa, Aleje Jeruzalimskie 15) продає тільки на Польщу. — Вже можна виписувати цей переклад і від Адміністрації „Рідної Мови", приславши наперед 60 гр. за Євангелію та 25 гр. на пересилку (заграницю 50 гр.).

 — Адреса „Рідної Мови": Warszawa IV, ul. Stalowa 25 m. 10. Передплата річна 6 зл., піврічна 3 зл., чвертьрічна 1.60 зл.: за границею в Европі 8 зл., поза Европою 2 дол. річно. Нові передплатники, коли того бажають, дістають „Рідну Мову" від 1 числа: Річник 1 (без 2 і 3 чисел) 5.00 зл.; річники II, III, IV і V по 6.00 зл., оправлений II і III по 7.50 зл.; в Европі по 10 зл., поза Европою по 2.35 дол. річник оправлений. Конто чекове П. К. О. ч. 27.110.

Відповідальний Редактор *П. Грималo-Сідлецький.* Друкарня ОО. Василіян у Жовкві.